

DE NEDERLANDSCHE BANK N.V.

ZBO-VERANTWOORDING 2009

Goedgekeurd door de Raad van Commissarissen

26 februari 2010

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING.....	5
	<i>Leeswijzer</i>	6
2.	BELANGRIJKSTE ONTWIKKELINGEN EN RESULTATEN.....	7
2.1	2009 in het teken van herstel na de financiële crisis.....	7
2.1.1.	<i>Algemeen</i>	7
2.1.2.	<i>Versterking beloningsbeleid en deskundigheid</i>	8
2.1.3.	<i>Verbetering institutionele vormgeving van het toezicht</i>	9
2.2.	Resultaten toezicht DNB.....	10
3	TOEZICHT.....	16
3.1	Bankwezen.....	16
3.1.1	<i>Financiële positie</i>	16
3.1.2	<i>Strategische heroriëntatie</i>	18
3.1.3	<i>Faillissement DSB Bank</i>	19
3.1.4	<i>Afhandeling Icesave</i>	20
3.1.5	<i>Bazels Comité en CEBS</i>	20
3.2	Verzekeringsmaatschappijen.....	21
3.2.1	<i>Invoering kwartaalrapportages voor verzekeraars</i>	22
3.2.2	<i>Stresstesten en extra kwantitatieve impact studies</i>	22
3.2.3	<i>Financiële positie</i>	22
3.2.4	<i>Solvency II</i>	25
3.2.5	<i>Toezicht op herverzekeraars</i>	26
3.2.6	<i>Beheerste bedrijfsvoering</i>	26
3.3	Pensioenfondsen.....	27
3.3.1	<i>Financiële positie en aanpak herstel</i>	27
3.3.2	<i>Beleggingsbeleid pensioenfondsen en beleggingsonderzoek DNB</i>	29
3.3.3	<i>Herverzekerde pensioenfondsen</i>	30
3.3.4	<i>Pensioenfondsbestuur en medezeggenschap</i>	31
3.3.5.	<i>Compliance van fondsdocumenten</i>	31
3.3.6	<i>Structuur van de pensioensector</i>	31
3.3.7.	<i>Afloop overgangstermijnen Pensioenwet</i>	32
3.4	Overige instellingen.....	32
3.4.1	<i>Beleggingsinstellingen en -ondernemingen</i>	32
3.4.2	<i>Trustkantoren, betaalininstellingen en geldtransactiekantoren</i>	33

3.5	Integriteittoezicht.....	34
3.5.1.	<i>Gedrag & Cultuur binnen financiële ondernemingen</i>	35
3.5.2.	<i>Beloningen</i>	35
3.5.3.	<i>Vastgoed</i>	35
3.5.4.	<i>Computercriminaliteit</i>	36
3.5.5.	<i>Belangenverstrengeling</i>	36
3.5.6.	<i>Self-assessment verzekeraars</i>	36
3.5.7.	<i>Wet ter voorkoming van witwassen en financiering van terrorisme</i>	37
3.5.8.	<i>Sanctiewet en handelsfinanciering</i>	37
3.5.9.	<i>Nationale en internationale samenwerking</i>	37
3.6	Markttoetreding.....	38
3.6.1	<i>Inschrijvingen in de registers</i>	38
3.6.2	<i>Verklaring van geen bezwaar</i>	38
3.6.3	<i>Toetsing beleidsbepalers</i>	39
3.7	Handhaving en interventie.....	40
3.7.1	<i>Maatregelen bij onder toezicht staande instellingen</i>	40
3.7.2	<i>Handhaving ten aanzien van illegale instellingen</i>	41
3.7.3	<i>Meldingen op grond van de Sanctieregelgeving</i>	42
3.7.4	<i>Bezwaar- en beroepsprocedures</i>	42
4	KOSTEN EN FINANCIERING.....	44
4.4.1.	<i>Toezichtkosten</i>	44
4.4.2.	<i>Aansprakelijkstellingen</i>	46
4.4.3.	<i>Financiering toezichtkosten</i>	48
5.	ACCOUNTANTSVERKLARING.....	50
BIJLAGE 1	BEDRIJFSVOERING.....	52
BIJLAGE 2	GRONDSLAGEN KOSTENTOEREKENING.....	53
	Gehanteerde sleutels.....	53
	Heffingssystematiek.....	54
BIJLAGE 3	KOSTEN TOEZICHT.....	57
BIJLAGE 4	AFKORTINGENLIJST.....	59

1 INLEIDING

In deze verantwoording biedt de Nederlandsche Bank (DNB) u een overzicht van de resultaten en de kosten van het prudentieel toezicht in 2009. Als zelfstandig bestuursorgaan (ZBO) houdt DNB toezicht op financiële instellingen.

Het verslagjaar stond voor DNB in het teken van de kredietcrisis. Veel werk is verzet om de schade te beperken, of erger te voorkomen. Tegelijkertijd heeft DNB zich ingespannen om de stabiliteit en het vertrouwen in de financiële sector te herwinnen.

De bedrijfresultaten van de financiële sector laten over de hele linie een licht herstel zien. Het herstel is echter nog broos. De kredietcrisis heeft een groot gat geslagen in het aanzien van de financiële sector. Ook rezen steeds meer vragen over het toezicht. In het verslagjaar zijn meerdere onderzoeken naar de rol van de toezichthouder gestart. Ook is DNB een van de te horen partijen in het parlementair onderzoek kredietcrisis.

De kredietcrisis biedt voor de financiële sector – instellingen en toezichthouders – een unieke mogelijkheid tot herbezinning op doelen, werkwijze, instrumenten, cultuur en gedrag. Deze gelegenheid moet nu worden aangegrepen, want de neiging is groot om niets te veranderen naarmate het economische herstel zich verder manifesteert. Vele lessen zijn inmiddels uit de kredietcrisis getrokken. In internationaal verband liggen thans meerdere voorstellen om het toezicht te verbeteren en de toezichteisen aan te scherpen. Hierover moet op korte termijn worden besloten.

De totale kosten van het toezicht in 2009 bedragen EUR 95,5 miljoen. Dat is EUR 9,1 miljoen hoger dan begroot (EUR 86,4 miljoen). Deze overschrijding is voornamelijk veroorzaakt door EUR 7,4 miljoen hogere pensioenlasten in verband met de toepassing van RJ 271 (zie paragraaf 4.4.1 voor een verdere toelichting).

Onderstaande tabel toont de verdeling van de toezichtkosten over de sectoren.

Kosten en financiering toezicht

EUR miljoen

	Realisatie 2009	Begroting 2009	Vershil	Realisatie 2008	Realisatie 2007	Realisatie 2006
Banken ¹	38,16	34,81	3,35	35,04	45,21	35,82
Pensioenfondsen	23,71	19,31	4,40	17,15	21,38	20,19
Verzekeraars ²	23,70	22,68	1,02	20,97	25,16	24,94
Overige instellingen en sanctiewet	9,07	8,41	0,66	7,95	10,51	9,45
FEC-eenheid	0,84	1,14	-0,30	0,14	0,00	0,00
Totaal toezichtkosten	95,47	86,35	9,13	81,24	102,26	90,39
Bijdrage instellingen	74,65	67,40	7,25	58,74	84,94	75,59
Gemiddeld aantal fte's ³	641	655	-14	642	657	637

¹ Banken inclusief Electronische geldinstellingen en overige kredietinstellingen (niet banken).

² Inclusief kosten zorgverzekeraars ad EUR 3,74 miljoen (begroot EUR 3,76 miljoen).

³ Direct personeel plus toegerekende ondersteuning (194 fte in 2009); fte's 2006 gecorrigeerd voor systeemwijziging in 2007.

Leeswijzer

Deze verantwoording begint met de belangrijkste ontwikkelingen en resultaten (hoofdstuk 2).

Daarna wordt de toezichttaak (hoofdstuk 3) beschreven. In hoofdstuk 4 worden kosten en financiering toegelicht. Daarna volgt de accountantsverklaring (hoofdstuk 5). Bijlage 1 geeft een toelichting op de bedrijfsvoering van DNB, bijlage 2 biedt een beschrijving van de gehanteerde grondslagen voor de kostentoerekening en de heffingssystematiek en bijlage 3 omvat een overzicht van de kosten van toezicht. Een toelichting op de governance, risicobeheersing, doelmatigheid en rechtmatigheid van DNB in 2009 is opgenomen in hoofdstuk 8 van het Jaarverslag 2009 van DNB.

2. BELANGRIJKSTE ONTWIKKELINGEN EN RESULTATEN

2.1 2009 in het teken van herstel na de financiële crisis

2.1.1. Algemeen

De financiële crisis ging het afgelopen jaar een nieuwe fase in. Ingrijpende steunmaatregelen door de Nederlandse Staat, waarvan ook in het verslagjaar nog gebruik is gemaakt, hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het herwinnen van het vertrouwen in de financiële sector en de financiële markten. Het herstel is echter nog broos. Verzekeraars hebben te kampen met een verzadigde markt waardoor de resultaten van het kernbedrijf onder druk blijven staan. Banken en verzekeraars werkten actief aan de verbetering van hun kapitaalpositie, zowel door het aantrekken van kapitaal op de markt als door het verbeteren van hun risicoprofiel. De sterkere kapitaalpositie creëerde ruimte voor een gedeeltelijke aflossing van de in 2008 ontvangen staatssteun. De crisis is voor banken aanleiding geweest zich te bezinnen op hun bedrijfsmodellen. Door het afstoten van bepaalde bedrijfsonderdelen zullen zij zich méér richten op hun kernmarkten. In oktober is DSB Bank failliet gegaan. Voor de rekeninghouders van deze bank heeft DNB het depositogarantiestelsel in werking gesteld. De pensioenfondsen hebben op grote schaal herstelplannen moeten opstellen. Gaande het jaar verbeterde hun financiële positie voorts door positieve beleggingsrendementen en een gunstiger rentestand. Deze verbetering wordt deels tenietgedaan door een langere levensverwachting. Voor de langere termijn staan zij voor de uitdaging om te komen tot beter risicobeheer en toekomstbestendiger pensioenafspraken. De kredietcrisis heeft gevolgen voor het financiële landschap waarin instellingen zich moeten positioneren en de duurzaamheid van (combinaties van) bedrijfsactiviteiten. Om het financiële landschap in kaart te brengen, heeft DNB onderzoek gedaan naar de huidige en toekomstige trends in het financiële systeem. De resultaten heeft DNB in juli 2009 gepubliceerd in het rapport 'The Dutch Financial System: An Investigation of Current and Future Trends'. Het onderzoek laat zien dat de universele bank, de samenvoeging van verschillende typen bancaire activiteiten in één concern, een aantrekkelijk bedrijfsmodel blijft, onder meer vanwege het gebruik van spaargeld uit het retailbedrijf voor de financiering van bedrijfskredieten. Daarentegen hebben combinaties van bank- en verzekeringsactiviteiten veelal niet de beoogde voordelen gebracht: alleen uit de integratie van verkoopkanalen zijn nog synergievoordelen te halen. Groei van instellingen kan om meerdere redenen wenselijk zijn, zoals het behoud van de concurrentiepositie en het vermogen om kapitaal aan te trekken. De eventuele risico's van specifieke groeistrategieën moeten goed worden beoordeeld én beheerst – zowel door de onderneming als door de

toezichthouder. De lessen van de crisis vertalen zich in diverse beleidsacties om het financiële systeem weerbaarder te maken en het toezicht te verbeteren. Deze lessen en beleidsacties zijn uitgebreider beschreven in de brochure Thema's DNB Toezicht 2010 die een overzicht geeft van de thema's waaraan DNB in 2010 bijzondere aandacht schenkt. Voor banken en verzekeraars wordt gewerkt aan nieuwe regelgeving, en het Financiële Toetsingskader voor pensioenfondsen wordt geëvalueerd. Voorts zijn er lessen die voor alle sectoren van toepassing zijn. Zo wordt het integriteittoezicht, in lijn met de ontwikkeling in de afgelopen jaren, verder versterkt. Daarnaast wordt gewerkt aan verbeteringen op het terrein van het beloningsbeleid van financiële instellingen en de deskundigheid van het management (zie paragraaf 2.1.2.) en aan versterking van de institutionele vormgeving van het toezicht (zie paragraaf 2.1.3.).

2.1.2. Versterking beloningsbeleid en deskundigheid

Het beloningsbeleid van financiële instellingen wordt gezien als één van de oorzaken van de kredietcrisis. In mei 2009 hebben DNB en de AFM samen, als een van de eerste toezichthouders wereldwijd, een beleidsdocument "Principes voor beheerst beloningsbeleid" gepubliceerd. Deze principes zijn van toepassing op de vormgeving van de variabele beloningsstructuur en de governance en transparantie van het beloningsbeleid. Leidraad voor deze principes waren de Principles van de Financial Stability Board en de aanbeveling van de Europese Commissie voor beloningsbeleid in de financiële sector. Oogmerk is de risico's van beloningssystemen beter te kunnen beheersen. DNB heeft de principes nader ingevuld door zogenoemde *good practices* op te stellen, mede op basis van een onderzoek naar de beloningspraktijk. Deze voorbeelden kunnen instellingen een handvat bieden voor de (her)inrichting van het beloningsbeleid. In 2010 zal DNB een beleidsregel publiceren waarin de principes en *good practices*, aangepast aan de meest recente internationale principes, zullen worden opgenomen. DNB is al begonnen met de toetsing van het beloningsbeleid van de grote financiële ondernemingen aan de DNB-principes en *good practices* en aan de internationale principes. In 2010 zal deze toetsing worden uitgebreid naar andere financiële ondernemingen.

In 2009 hebben diverse onderzoeken in de financiële sector gewezen op de noodzaak om het deskundigheidsniveau van bestuurders en commissarissen te verhogen. Voorbeelden hiervan zijn de commissies Beleggingsbeleid en Risicobeheer Pensioenfondsen (Commissie Frijns) en Toekomstbestendigheid Pensioenen (Commissie Goudswaard) in de pensioensector, de Adviescommissie Toekomst Banken (Commissie Maas) in de bankensector en het rapport 'Bouwen aan een meer crisisbestendige verzekeringssector in Nederland'. De deskundigheid van beleidsbepalers¹ van financiële instellingen is van groot belang voor de financiële soliditeit en het vertrouwen van participanten in de financiële markten. DNB wil meer duidelijkheid geven over de wettelijke eisen aan deskundigheid. Daarom is in 2009 reeds begonnen aan het vastleggen van

¹ Onder beleidsbepalers vallen ook Commissarissen.

normen voor de deskundigheidstoetsing. Het gaat daarbij niet alleen om de kennis, ervaring en competenties van een dagelijkse beleidsbepaler, maar ook om de toepassing hiervan. Bij de toetsing van deskundigheid zullen onder meer de functie van de te toetsen persoon, de aard van de onderneming en de samenstelling van het ondernemingsbestuur in aanmerking worden genomen. Uitgangspunt bij de toetsing is dat de onder toezicht staande onderneming in staat moet zijn de toezichthouder te overtuigen van de deskundigheid van de dagelijkse beleidsbepaler. Naast het werk om het normenkader aan te scherpen heeft DNB zich in 2009 actief ingespannen om aan diverse universiteiten en via verschillende organisaties cursussen en opleidingen te verzorgen voor professionals in de financiële sector. Deskundigheid is niet alleen van belang voor dagelijkse beleidsbepalers zoals bestuurders, maar ook voor mede-beleidsbepalers zoals commissarissen. Daarom pleit DNB sinds eind 2007 voor opname van de deskundigheidstoets voor commissarissen in de Wft. Momenteel is hiertoe de 'Wijzigingswet financiële markten 2011' in voorbereiding. Formele consultatie heeft inmiddels plaatsgevonden.

2.1.3. Verbetering institutionele vormgeving van het toezicht

De crisis benadrukt de noodzaak om de internationale samenwerking op toezichtgebied te versterken. Naarmate ondernemingen steeds meer grensoverschrijdend zijn gaan werken, is intensivering van de internationale samenwerking in het toezicht geboden. Toezichtregimes, die nu nog per land en regio sterk kunnen variëren, moeten zoveel mogelijk worden geharmoniseerd om een zo gelijk mogelijk speelveld te waarborgen. Begin 2009 heeft een commissie onder leiding van De Larosière in opdracht van de Europese regeringen een advies gepubliceerd over de toekomstige inrichting van het Europese toezicht. De commissie deed de aanbeveling zowel het micro-prudentiële toezicht op banken en verzekeraars als het macro-prudentiële toezicht te versterken. Eind 2009 heeft de Raad Economische en Financiële Zaken, bestaande uit de ministers van economische zaken en/of financiën van de lidstaten van de Europese Unie, dit advies grotendeels overgenomen. Besloten is tot de oprichting van de European Systemic Risk Board (ESRB), die systeemrisico's zal analyseren en op grond daarvan risicowaarschuwingen en beleidsaanbevelingen zal afgeven. Daarnaast worden de drie bestaande Europese comités van toezichthouders – Committee for European Banking Supervisors (CEBS), Committee of European Insurance and Occupational Pensions Supervisors (CEIOPS) en Committee of European Securities Regulators (CESR) – omgevormd tot drie Europese toezichtautoriteiten, die aanvullende taken en bevoegdheden krijgen. Deze autoriteiten gaan niet direct toezicht houden op financiële ondernemingen maar zullen bindende technische standaarden uitvaardigen, bindend besluiten bij onenigheid tussen nationale toezichthouders en crisismaatregelen coördineren. De nieuwe toezichtarchitectuur ligt nu voor aan het Europese Parlement.

De reikwijdte van het toezicht is eveneens in beweging. Instellingen kunnen zich door wettelijke toezichteisen belemmerd voelen en buiten het voor het toezicht grijpbare kader om activiteiten

ondernemen. Instellingen kunnen bijvoorbeeld riskantere activiteiten buiten de balans aanhouden via zogenaamde 'special purpose vehicles' (SPV's) of nauwere banden aangaan met het ongereguleerde deel van de financiële sector door bijvoorbeeld zelf een hedgefonds op te richten. Juist tijdens een crisis kunnen dit soort gebrekkig gereguleerde of niet-gereguleerde activiteiten prudentiële risico's veroorzaken. Zo heeft het terugtrekken van investeringen uit hedgefondsen bijgedragen aan de afgenomen liquiditeit van financiële markten, droeg het weglopen van investeerders in geldmarktfondsen na het faillissement van Lehman Brothers bij aan het opdrogen van de geldmarkt, en brachten verliezen uit de ongereguleerde derivatentransacties van AIG deze Amerikaanse verzekeraar aan de rand van de afgrond. In reactie op deze gebeurtenissen heeft de G20 opgeroepen tot een mondiale herijking van de reikwijdte van het toezicht. In Europa wordt hier onder meer gehoor aan gegeven met het richtlijnvoorstel voor toezicht op alternatieve investeringsfondsen, en met nieuwe regulering voor kredietbeoordelaars en derivatentransacties. Samen met de nog lopende internationale discussies over de gewenste reikwijdte van het toezicht, dragen deze ontwikkelingen bij aan het dichteren van de gaten in het toezicht en het vermijden van het ontstaan ervan in de toekomst.

2.2. Resultaten toezicht DNB

Voor het toezicht heeft DNB drie hoofddoelstellingen: een goede uitvoering, pro-actief inspelen op externe ontwikkelingen en werken aan een verdere verbetering van het toezicht. Per doelstelling zijn de belangrijkste resultaten samengevat in deze paragraaf.

Doelstelling 1: Goede uitvoering van het toezicht

Belangrijkste resultaten

1. Risicogebaseerd toezicht gericht op herstel: het preventieve toezicht onder druk door inzet van capaciteit voor crisisgerelateerde werkzaamheden.
 - a. 340 Herstelplannen van pensioenfondsen zijn beoordeeld.
 - b. Banken, verzekeraars en beleggingsondernemingen en –instellingen zijn ook in 2009 intensief gemonitord, en waar nodig zijn (correctieve) acties ondernomen.
 - c. Intensivering van het toezicht op verzekeraars door middel van stresstesten, de invoering van kwartaalrapportages en kwantitatieve impact studies (RiSK) in het kader van Solvency II.
2. Conform Bazel II zijn krediet- en risicomodellen beoordeeld en supervisory reviews en stresstesten uitgevoerd.
3. Self-assessments integrale bedrijfsvoering verzekeraars en toezicht op Pension Fund Governance (PFG) zijn volgens plan gerealiseerd.

Het verslagjaar stond voor DNB in het teken van de kredietcrisis. Inzet was het beperken van de negatieve effecten van de crisis en het herwinnen van stabiliteit en vertrouwen in de financiële

190 verzekeraars op verzoek van DNB de self-assessments integere bedrijfsvoering gedaan; de resultaten zijn beoordeeld door DNB en besproken met de verzekeraars. Bij pensioenfondsen is onderzoek gedaan naar de uitwerking van het begrip integere bedrijfsvoering.

DNB heeft vastgesteld dat ultimo 2009 het overgrote deel van de pensioenfondsen aan de opzet van de organisatorische vereisten van de Pension Fund Governance (PFG) voldeed, maar dat aan de praktische uitwerking daarvan bij een aantal pensioenfondsen kritische kanttekeningen zijn te plaatsen. Zeker gezien de financiële risico's waar pensioenfondsen aan bloot staan, verdient dit nadere aandacht (zie § 3.3.2.). Door de inbedding van de Payment Services Directive (PSD) in de Wet op het Financieel Toezicht (Wft) zijn in 2009 ook betaalinstanties onder toezicht komen te staan. Inmiddels hebben 21 instanties een vergunningsaanvraag ingediend onder de nieuwe PSD-regeling, wat meer is dan verwacht.

Doelstelling 2: Pro actief inspelen op externe ontwikkelingen

Belangrijkste resultaten

1. DNB intensief betrokken bij het trekken van lessen uit de kredietcrisis en het implementeren van maatregelen.
2. Voorbereiding op Solvency II op schema; eerste RiSK-oefening georganiseerd en kwartaalrapportages voor verzekeraars ingevoerd.
3. Bijdrage geleverd aan de institutionele vernieuwing pensioensector.
4. Invoering toezicht op herverzekeraars: vergunningstraject voor 15 herverzekeraars zo goed als afgerond.
5. Voortgang plan van aanpak principle-based toezicht vooral zichtbaar in geleverde opleidingsinspanning.

Voor het toezicht is het belangrijk te beschikken over een actueel beeld van de financiële soliditeit en de bedrijfsvoering van instanties en de wijze waarop externe ontwikkelingen daarop van invloed zijn. Actuele ontwikkelingen die de gehele financiële sector raken, worden permanent gevolgd, onder meer in de verschillende internationale overlegstructuren waarin DNB deelneemt. Vrijwel alle wet- en regelgeving voor het financiële toezicht wordt ontwikkeld op mondiaal niveau (Bazels Comité voor Bankentoezichthouders (BCBS)) of Europees niveau (CEBS en CEIOPS).

Nieuwe initiatieven en maatregelen zijn door DNB genomen in nauwe samenwerking met andere centrale banken en toezichthouders. Samen met de AFM zijn nieuwe beloningsprincipes voor de financiële sector opgesteld. In internationaal verband is gewerkt aan de aanscherping van de eisen van Bazel II, de verbetering van het liquiditeitstoezicht onder coördinatie van het CEBS en het Bazels Comité en de ontwikkeling van het toezichtraamwerk Solvency II voor verzekeraars. Ter versterking van het macro-prudentiële toezicht wordt op mondiaal niveau samengewerkt in

sector. In het voorjaar van 2009 hebben 340 pensioenfondsen, die mede door de crisis in een tekortsituatie waren beland, hun herstelplannen ingediend bij DNB. In drie maanden tijd heeft DNB alle plannen beoordeeld op haalbaarheid. Het merendeel werd in één keer goedgekeurd; sommige plannen zijn op verzoek van DNB enigszins aangepast en vervolgens goedgekeurd. Bij de beoordeling van de herstelplannen is ook rekening gehouden met de afloop de overgangstermijnen uit de Pensioenwet (zie § 3.3.). Banken, verzekeraars en beleggingsondernemingen en –instellingen die in 2008 in problemen raakten, zijn in 2009 intensief gemonitord en waar nodig zijn (correctieve) acties ondernomen. Dit heeft het faillissement van DSB Bank echter niet kunnen voorkomen (zie § 3.1.3.).

Gedurende het verslagjaar is gewerkt aan de actualisering van het risicobeeld van instellingen. Daar waar het actuele risicobeeld aan verandering onderhevig was, zijn veelal de toezichtinspanningen daarop aangepast. Dit werk, elementair voor het toezicht, kwam steeds meer in het nauw naarmate de crisisgerelateerde werkzaamheden steeds meer tijd vroegen. Daarmee groeide de zorg over de noodzakelijke intensiteit van het lopende toezicht. Deze zorg heeft DNB voorgelegd aan het Ministerie van Financiën: medio 2009 is afgesproken om de toezichtcapaciteit in 2010 en 2011 uit te breiden.

Nadat in voorgaande jaren Bazel II is vastgelegd in EU Richtlijnen, heeft DNB in het verslagjaar de krediet- en marktrisicomodellen van banken beoordeeld. Daarbij is gelet op het proces van periodieke interne validatie, het gebruik van de juiste risicofactoren en de adequate inbedding/het gebruik van de modellen binnen de organisatie. Speciale aandacht heeft DNB geschonken aan de inschatting van risico's die door de crisis aan verandering onderhevig zijn. Ook is buitenlandse toezichthouders gevraagd om de portefeuille van de betreffende bank te beoordelen; deze oordelen heeft DNB mee laten wegen in haar eindoordeel.

Ook de kapitaaltoereikendheid van banken is in 2009 beoordeeld aan de hand van zogenoemde supervisory reviews, die inmiddels geïntegreerd zijn in de bestaande risicoanalyse. Stresstesting is een belangrijk element in deze beoordeling. Voor alle relevante banken is een stresstest uitgevoerd op basis van een macro-stressscenario, dat door DNB is opgesteld. DNB stelt de eis dat iedere instelling voldoende buffers heeft om de impact van een stressscenario op te vangen. Uit de stresstesten blijkt dat de sector in beginsel voldoende is gekapitaliseerd om het stressscenario te doorstaan. Daarnaast hebben enkele internationaal opererende banken meegedaan aan de door het CEBS georganiseerde internationale stresstest.

Governance en integriteit stonden hoog op de agenda van 2009 (zie § 3.5.). In het toezicht groeit de aandacht voor het integriteitbeleid, de systematische analyse van integriteitrisico's en het onafhankelijke en interne toezicht op de werking van procedures en maatregelen. In 2009 hebben

Financial Stability Board (FSB) en op regionaal niveau is initiatief genomen tot de oprichting van de ESRB. Teneinde de Europese samenwerking in het micro-prudentiële toezicht te verbeteren, is voorzien in de oprichting van de ESFS (European System of Financial Supervisors), een systeem van de Europese financiële toezichthouders.

De kredietcrisis heeft grote gevolgen voor het financiële landschap waarin instellingen opereren. Om het financiële landschap van vandaag, morgen en overmorgen goed in kaart te brengen, heeft DNB onderzoek gedaan naar de huidige en toekomstige trends. De onderzoeksresultaten heeft DNB zomer 2009 gepubliceerd in het rapport 'The Dutch Financial System; An Investigation of Current and Future Trends' (zie § 2.1.).

Op Europees niveau is in 2009 een akkoord bereikt over de Solvency II Kaderrichtlijn. Deze richtlijn geeft de contouren van het nieuwe risicogebaseerde toezichtkader voor verzekeraars. Bij de nadere uitwerking van dit kader is DNB actief betrokken via het CEIOPS. DNB heeft voor de Nederlandse verzekeraars een consultatiedocument uitgebracht, een Solvency II-symposium voor bestuurders gehouden en een eerste Solvency II RiSK-oefening georganiseerd. Vooruitlopend op de eisen van Solvency II is in overleg met de sector besloten dat verzekeraars voortaan kwartaalrapportages aanleveren bij DNB. Daarmee verkrijgt de toezichthouder een actueel beeld van de financiële positie en risico's van verzekeraars.

Sinds 1 september 2008 staan Nederlandse herverzekeraars onder toezicht. In het verslagjaar heeft DNB het vergunningtraject voor de vijftien Nederlandse herverzekeraars zo goed als afgerond (zie § 3.2.3.).

Voor de institutionele vernieuwing in de pensioensector is DNB in 2009 betrokken geweest bij de wetstrajecten premiepensioeninstelling (PPI) en multi-ondernemingenpensioenfonds (M-Opf) (zie § 3.3.6.). Bovendien is overleg gevoerd met de commissie Frijns en de commissie Goudzwaard.

Toezichtmedewerkers hebben ook in 2009 opleidingen gevolgd om nog meer vaardigheden te verwerven die onontbeerlijk zijn voor een goede uitvoering van het principle-based toezicht.

Doelstelling 3: Continue verbetering van toezicht

Belangrijkste resultaten

1. Herijking toezichtvisie in verband met de crisis een jaar eerder dan gepland.
2. Externe beoordeling risicogebaseerd toezicht verzekeraars afgerond; implementatie aanbevelingen gestart.
3. Door verhoogde aandacht voor crisisgerelateerde maatregelen vertraging ontstaan bij de verdere ontwikkeling van Quality assurance en Open boek.

De kredietcrisis heeft een zware wissel getrokken op de positie en het aanzien van de financiële sector. Ook over de rol van de toezichthouder zijn steeds meer vragen gerezen. Meerdere onderzoeken naar de rol van DNB zijn gestart in het verslagjaar, zoals het DSB-onderzoek van de commissie Scheltema. Ook is DNB een van de te horen partijen in het door de Tijdelijke Commissie Onderzoek Financieel Stelsel (commissie De Wit). Vanzelfsprekend geven de kredietcrisis en de externe gebeurtenissen in de financiële sector aanleiding om ook de activiteiten van DNB nog eens nader aan een kritische blik te onderwerpen.

Om richting te geven aan het toezicht in de komende jaren is DNB in 2009 gestart met de nieuwe Visie DNB Toezicht 2010-2014. Deze is op 9 maart 2010 gepubliceerd. Deze toezichtvisie reflecteert de lessen die DNB uit haar ervaringen met de kredietcrisis trekt voor het prudentiële toezicht. Het is de tweede keer dat DNB een toezichtvisie publiceert. De vorige toezichtvisie besloeg de periode 2006-2010. Naast benodigde aanpassingen op het gebied van het toezichtinstrumentarium, crisisinterventie, het depositogarantiestelsel en de aansprakelijkheid van financiële toezichthouders, schetst DNB daarin de noodzaak van twee belangrijke wijzigingen in haar eigen toezichtaanpak. Ten eerste zal het toezicht vaker een instellingsoverstijgend perspectief hanteren. In de kredietcrisis bleek de verwevenheid van financiële instellingen onderling en met de reële economie groter dan voorzien. Ten tweede zal het toezicht meer aandacht geven aan enerzijds bedrijfsmodel en strategie, en anderzijds gedrag en de cultuur van financiële instellingen. Van oudsher is het toezicht vooral geconcentreerd op het controleren of de instellingen voldoen aan de wettelijke vereisten van solvabiliteit, liquiditeit en beheerste bedrijfsvoering. Deze invalshoek blijft belangrijk, maar er is meer nodig om de toezichtdoelen te bereiken. De snelheid waarmee ontwikkelingen in de financiële sector zich voordoen en tot een crisis kunnen escaleren is toegenomen. Daarom zal het toezicht een slag dieper gaan om mogelijke bronnen van latere problemen op te sporen en aan te pakken voordat deze zich vertalen in verslechterende solvabiliteits- en liquiditeitsratio's.

Het risicogebaseerde toezicht op verzekeraars is in opdracht van DNB onder de loep genomen door een externe commissie in 2008, een opdracht die overigens los stond van de toen ontluikende financiële crisis. Eén van de conclusies van de commissie is dat DNB actief invulling geeft aan risico-oriëntatie in het toezicht op verzekeraars, onder andere via de voorlichting aan verzekeraars, jaarlijkse publicatie van toezichtthema's, de systematiek van FIRM (Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode) en voorbereidingen op Solvency II. Om het risicogebaseerde toezicht meer handen en voeten te geven, moeten er echter nieuwe wettelijke regels komen. Voorts constateert de commissie dat de verplichte jaarrapportages een onvoldoende actueel beeld geven en dat de wettelijke solvabiliteits-eisen in onvoldoende mate de risico's afdekken. Aanbeveling van de commissie is om verzekeraars te verplichten tot het maken van

kwartaalrapportages en tot deelname aan voorbereidingen op Solvency II. Daarnaast heeft de commissie aanbevelingen gedaan voor de interne organisatie, de informatievergaring en de werkprocessen van DNB, waardoor deze beter zullen aansluiten bij de belangrijkste risico's van de verzekeraars. DNB heeft het eindrapport ter harte genomen en is aan de hand van een concreet actieplan gestart met de implementatie van verbeterplannen op het gebied van de interne organisatie en processen.

DNB hanteert diverse methoden en instrumenten voor het waarborgen van de kwaliteit, relevantie en consistentie van het toezicht, waaronder een uniforme methodiek om risico-inschattingen van financiële instellingen systematisch vast te leggen en onderling te bespreken, intercollegiaal overleg, kennisnetwerken, het toepassen van het (in de gehele organisatie geldende) vier-ogen-principe en intern toezicht door audits van de interne accountantsdienst (IAD). Binnen DNB wordt gewerkt aan een verdere versterking van de interne kwaliteitsbeoordeling door middel van zogenoemde Quality Assurance reviews. Deze reviews zijn vooral gericht op de kwaliteit en gelijkvormigheid van risicoanalyses. Door de verhoogde aandacht voor crisisgerelateerde maatregelen is vertraging ontstaan bij de verdere invoering van de systematiek van Quality Assurance reviews.

3 TOEZICHT

3.1 Bankwezen

In 2009 klom het Nederlandse bankwezen langzaam op uit het diepe dal van najaar 2008. Aan de ongekend zware verliezen die in 2008 werden opgetekend kwam een eind, mede dankzij het verbeterende klimaat op de financiële markten. Zo konden sommige Nederlandse banken nieuw kapitaal op de markt aantrekken. Enkele banken hebben ook in 2009 gebruik gemaakt van steunen en garantiefaciliteiten van de Nederlandse Staat; andere banken konden hun balans versterken en eerdere staatssteun gedeeltelijk terugbetalen. De kredietcrisis zet diverse Nederlandse banken aan tot een heroriëntatie op hun activiteiten. In de heroriëntatie van gesteunde banken spelen ook de specifieke eisen van de Europese Commissie een doorslaggevende rol. Voor het bancaire toezicht zijn op internationaal niveau lessen getrokken uit de kredietcrisis. Zo heeft het Bazels Comité voor Banktoezichthouders een omvangrijk pakket aan maatregelen voorgesteld om het kapitaal van banken te verstevigen en het liquiditeitstoezicht te versterken.

3.1.1 Financiële positie

Na het omvangrijke negatieve bedrijfsresultaat van het Nederlandse bankwezen over 2008, tonen de resultaten van het Nederlandse bankwezen herstel over 2009 (zie tabel 3.1.). Wederom werden de resultaten gedrukt door de omvangrijke toevoegingen aan de voorzieningen. Banken namen voorzieningen voor verwachte kredietverliezen in verband met de recessie. De vergroting van de voorzieningen werd enigszins gecompenseerd door dalende bedrijfslasten, dankzij de inspanningen om tot kostenreductie te komen. De totale netto rentebaten van banken zijn gedaald. Over de reguliere kredieten behaalden banken hogere netto rentebaten (zie grafiek 3.1.). Daarbij konden zij profiteren van de gestegen rentemarge, het verschil tussen de inleen- en de uitleenrentes. De rentemarge steeg mede omdat de sterk gedaalde ECB-beleidsrente niet volledig werd doorberekend aan kredietnemers. Daarentegen werd de daling van de ECB-beleidsrente wel vrijwel volledig doorvertaald in de spaarrentes. De omvang van de kredietverlening is in 2009 heel beperkt gestegen ten opzichte van 2008. Omdat banken minder rentebaten realiseerden buiten de reguliere kredietverlening, daalden de totale netto rentebaten. Provisiebatens waren in 2009 lager dan in voorgaande jaren, onder meer door een verminderde groei van de hypothecaire kredietverlening en verminderde zakenbankactiviteiten, zoals advies bij beursgangen, fusies en overnames. In tegenstelling tot 2008 waren de opbrengsten uit effecten en deelnemingen positief als gevolg van het verbeterde beursklimaat. Voorts behaalden banken weer een positief resultaat uit financiële transacties. Onder invloed van de verbeterde aandelenmarkten werden waarderingswinsten op financiële vermogenstitels gerealiseerd.

Tabel 3.1. Kerncijfers Banken ¹

EUR Miljard	2005	2006	2007	2008	2009 ³
Totaal baten	54,9	61,7	57,4	20,0	44,5
- Netto Rentebaten	29,7	31,2	30,0	31,1	30,0
- Netto Provisiebaten	11,6	13,5	12,4	11,0	9,5
- Opbrengst uit effecten en deelnemingen	1,8	2,4	2,3	-0,4	0,4
- Resultaat uit financiële transacties	5,2	6,0	4,6	-27,9	1,6
- Overige baten	6,7	8,6	8,0	6,2	3,0
Totaal lasten	38,5	44,7	44,1	49,8	45,1
- Bedrijfslasten	37,0	42,0	41,0	37,0	31,4
- Voorzieningen ²	1,5	2,6	3,0	12,8	13,7
Operationeel bedrijfsresultaat voor belastingen	16,5	17,0	13,4	-29,8	-0,7
Winst/Verlies ivm beëindiging bedrijfsactiviteiten	0,5	0,6	8,2	16,5	0,1
Belastingen bedrijfsresultaat	3,4	3,5	1,9	-2,4	-0,6
Bedrijfsresultaat na belastingen	13,5	14,1	19,7	-10,9	0,1
Bis-Ratio (in %)	12,4	11,6	12,1	12,0	15,0
Tier 1-Ratio (in %)	10,1	9,3	9,5	9,7	12,5
Balanstotaal	2.770	3.055	3.318	2.995	2.647

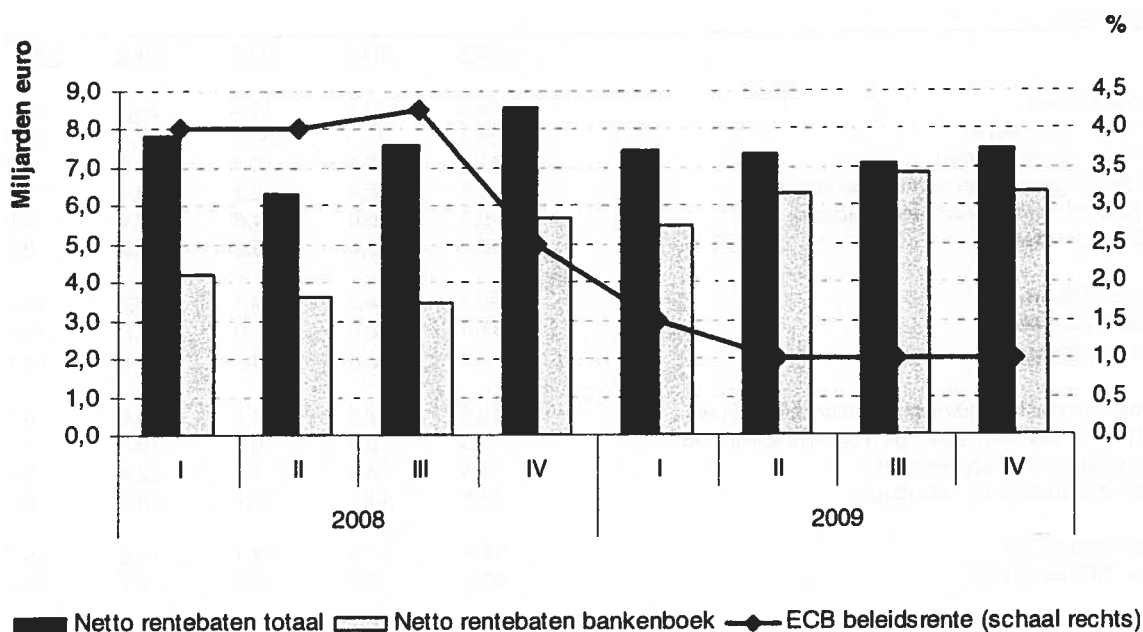
¹ Door afronding op één decimaal tellen de cijfers in sommige gevallen niet op.

² Som van de waardeveranderingen van vorderingen en waardeveranderingen van financiële vaste activa.

³ Voorlopige cijfers

De Nederlandse banken hebben in 2009 hun solvabiliteitsratio's verbeterd door hun risicoprofiel te verlagen en kapitaal aan te trekken. De kapitaaleisen zijn omlaag gebracht door het risicoprofiel van de portefeuilles te verbeteren, wat bereikt is via de afbouw van posities en de uitwisseling van risico's met private partijen door middel van swaptransacties. Daarnaast heeft de Nederlandse overheid bij enkele banken kredietrisico's gegarandeerd. Zo is er voor ING een 'back-up'-faciliteit voor de Alt-A-hypotheekportefeuille, waarbij de Staat garant staat voor een deel van de risico's. Voor ABN AMRO is een tijdelijk instrument ter versterking van de kapitaalpositie ontwikkeld, waarbij de verliezen op de Nederlandse hypotheekportefeuille boven een bepaald bedrag ten dele voor rekening komen van de Staat. Tegelijkertijd hebben enkele banken kapitaal aangetrokken door aandelenemissies en de verkoop van bedrijfsonderdelen boven de boekwaarde. De balansversterking bood banken de mogelijkheid een deel van de eerder ontvangen staatssteun af te lossen. DNB heeft erop toegezien dat deze aflossingen prudentieel verantwoord waren. Eind 2009 betaalde ING EUR 5 miljard terug aan de Staat (de helft van de eerder ontvangen staatssteun) en SNS REAAL EUR 250 miljoen (ofwel een derde deel). Tegelijkertijd ontving ABN AMRO gedurende 2009 twee nieuwe kapitaalinjecties van de overheid van in totaal EUR 4,3 miljard. Met de versteviging van hun kapitaalpositie, noodzakelijk voor vertrouwensherstel, lopen Nederlandse ondernemingen vooruit op de op handen zijnde aanpassingen van het Bazel II kapitaalraamwerk.

Grafiek 3.1 Ontwikkeling rentebaten en ECB beleidsrente

3.1.2 Strategische heroriëntatie

De kredietcrisis zet diverse Nederlandse banken aan tot een heroriëntatie op de aard, omvang, geografische spreiding en doelstellingen van hun activiteiten. Enkele banken zullen zich meer toeleveren op de dienstverlening aan consumenten en het midden- en kleinbedrijf (MKB) en zich minder richten op het grootzakelijke bankieren. Daarnaast zullen diverse banken sterker focussen op hun (traditionele) kernmarkten en bedrijfssonderdelen op andere markten afstoten. Tevens staan de voordelen van het bankverzekeraarsmodel ter discussie; in een enkel geval leidt dit tot de afsplitsing van verzekeringsactiviteiten of in het (voorlopig) stopzetten van een voorgenomen samengaan van bank- en verzekeringsactiviteiten. De heroriëntaties leiden ertoe dat de balansomvang van banken zal afnemen. Deze balansverkortening is mede een gevolg van de eisen die de Europese Commissie stelt aan banken die staatssteun hebben ontvangen of zijn overgenomen door andere banken. De Commissie toetst of dergelijke ontwikkelingen de concurrentieverhoudingen kunnen verstoren en legt waar nodig beperkende voorwaarden, de zogenoemde EC Remedies, op. Bij de overname van delen van ABN AMRO door Fortis speelde een mogelijke beperking van de mededinging binnen het MKB-marktsegment. De Commissie heeft daarom afgedwongen dat bepaalde bedrijfssonderdelen binnen dit marktsegment worden afgestoten aan een derde partij. Inmiddels is er een principeakkoord over de verkoop van de Hollandse Bank Unie aan Deutsche Bank. Bij staatssteun toetst de Commissie of steunoperaties beperkt blijven tot het noodzakelijke minimum, tijdelijk van aard zijn en uitsluitend gericht zijn op levensvatbare instellingen. Op grond daarvan is besloten dat ING zal afslanken door

bedrijfsonderdelen te verkopen en dat ING een hogere garantievergoeding aan de Nederlandse Staat moet betalen voor het gebruik van de garantiefaciliteit.

3.1.3 Faillissement DSB Bank

De specifieke omstandigheden van DSB Bank in combinatie met het uitbreken van de financiële crisis leidden ertoe dat DSB Bank in augustus 2007 door DNB onder verhoogd toezicht werd gesteld. In de hierop volgende periode onderhield DNB intensieve contacten met DSB Bank over de samenstelling van de Raad van Bestuur, de samenstelling en de rol van de Raad van Commissarissen, het functioneren van de beheersfuncties, de ontwikkeling van de liquiditeits- en solvabiliteitsposities en over het bedrijfsmodel dat door veranderende regelgeving in combinatie met de financiële crisis sterk onder druk was komen te staan. Over de zorgen en de specifieke activiteiten gericht op DSB Bank was er nauw contact met de AFM, die als gedragstoezichthouder overkreditering, dat wil zeggen dat klanten in de problemen komen door onverantwoorde kredietverlening, door DSB Bank trachtte te voorkomen. De activiteiten van DNB waren er in eerste instantie op gericht om DSB Bank zelfstandig naar behoren te laten functioneren en zeker te stellen dat DSB Bank de impact van de financiële crisis voldoende zou mitigeren. Het toezicht op DSB Bank werd vanaf januari 2009 verscherpt en vanaf augustus 2009 werden de activiteiten van DNB om DSB Bank in stabiel vaarwater te brengen verder geïntensiveerd. De oproep van de heer Lakeman op 1 oktober 2009 leidde in de hierop volgende dagen tot een zeer acute situatie. In deze dagen werd op initiatief van DNB de haalbaarheid onderzocht van een reddingsoperatie door een consortium van Nederlandse banken. Dit bleek uiteindelijk niet haalbaar, waardoor er gezien de liquiditeits- en solvabiliteitsontwikkelingen niets anders restte dan het aanvragen van de noodregeling.

Op 12 oktober 2009 is door de rechtbank de noodregeling van toepassing verklaard op DSB Bank. De noodregeling houdt in dat de rechtbank bewindvoerders aanstelt om het geheel of een gedeelte van de verbintenissen van de bank over te dragen en/of om de bank geheel of gedeeltelijk te liquideren. In de week van 12 tot 19 oktober 2009 is door de bewindvoerders bezien of een overnamekandidaat voor DSB Bank kon worden gevonden. Dit is niet gelukt, vanwege de grote onzekerheid rond mogelijke claims ten aanzien van DSB Bank wegens overkreditering en gebrekkige nakoming van de zorgplicht, evenals mogelijke verliezen op verstrekte kredieten. De rechtbank heeft vervolgens op 19 oktober 2009, op verzoek van de bewindvoerders, het faillissement van DSB Bank uitgesproken. De bewindvoerders zijn daarbij benoemd tot curatoren in het faillissement van DSB Bank. Op 21 oktober 2009 is, op verzoek van DSB Beheer, tevens het faillissement van DSB Beheer uitgesproken.

DSB Bank was een relatief kleine Nederlandse bank met activa ter waarde van ongeveer EUR 8 miljard, waarvan bijna EUR 3 miljard extern gesecuritiseerd. De activa van DSB Bank bestonden vooral uit hypotheekleningen (EUR 4,2 miljard) en consumentleningen (EUR 2,4 miljard). Daarnaast

verkochten andere dochtermaatschappijen van DSB Beheer, via DSB Bank, verzekeringsproducten, waaronder koopsompolissen. DSB Bank was zeer beperkt internationaal actief. Buiten Nederland zijn geen spaargelden aangetrokken. Op 19 oktober 2009 heeft DNB het depositogarantiestelsel in werking gesteld. Rekeninghouders van de DSB Bank konden tot 4 november 2009 onder bepaalde voorwaarden een voorschot op de vergoeding onder het depositogarantiestelsel van maximaal EUR 3.000 aanvragen. Vanaf 2 december 2009 kunnen rekeninghouders een aanvraag doen voor een vergoeding onder het depositogarantiestelsel. Voor de Kerst is het leeuwendeel van de claims in het kader van het depositogarantiestelsel uitbetaald. Rekeninghouders hebben tot en met 22 maart 2010 de gelegenheid een aanvraag te doen.

3.1.4 Afhandeling Icesave

DNB heeft de uitkeringen onder het depositogarantiestelsel aan klanten van Landsbanki/Icesave in 2009 afgerond. In totaal is aan 135.461 rekeninghouders een bedrag van circa EUR 1,6 miljard uitgekeerd. Hiervan komt ruim EUR 1,3 miljard voor rekening van IJsland op basis van de leenovereenkomst tussen Nederland en IJsland, EUR 106 miljoen komt voor rekening van de Nederlandse Staat en EUR 209 miljoen (dit is inclusief een deel van de uitvoeringskosten) is omgeslagen over de Nederlandse banken. Tegenover deze bedragen staan activa uit de boedel van Landsbanki, die een aanzienlijk deel van de vorderingen zullen dekken. Momenteel is het onduidelijk hoe groot de hieruit voortvloeiende baten zullen zijn. Samen met het Ministerie van Financiën tracht DNB zoveel mogelijk van de schade op de boedel van Landsbanki te verhalen. Op 30 december 2009 stemde het IJslandse parlement in met het wetsvoorstel ter goedkeuring van de staatsgarantie van de lening aan het Verenigd Koninkrijk en Nederland. De IJslandse President heeft op 5 januari 2010 geweigerd dit wetsvoorstel te bekrachtigen.

Op 6 maart zal hierover dientengevolge een referendum plaatsvinden. De onderhandelingen inzake de leenovereenkomst tussen Nederland, het Verenigd Koninkrijk en IJsland verlopen door de stoeve communicatie met de bevoegde IJslandse autoriteiten overigens zeer traag.

De commissie De Moor-van Vugt en Du Perron heeft in opdracht van de minister van Financiën een evaluatie uitgevoerd naar de gang van zaken rondom Icesave (zie hoofdstuk 8 van het Jaarverslag waar de externe onderzoeken naar het optreden van DNB nader worden toegelicht).

3.1.5 Bazels Comité en CEBS

In 2008 werd het Bazel II Kapitaalakkoord voor banken ingevoerd. Daarmee werden belangrijke vernieuwingen in het bancaire toezicht geïntroduceerd, waaronder een meer risicogeoriënteerde aanpak. Voor activiteiten met een hoog risico moeten banken meer kapitaal aanhouden dan voor activiteiten met een laag risico. De financiële crisis heeft laten zien dat het Bazel II Kapitaalakkoord op meerdere punten aangescherpt moet worden. Op enkele terreinen zijn de regels ingehaald door financiële innovatie, zoals bij de behandeling van complexe producten. De kredietcrisis heeft duidelijk gemaakt dat de kapitaalbuffers van banken en de kwaliteit van het

kapitaal onvoldoende waren om opgetreden verliezen op te vangen. Tijdens acute crises bleek alleen het kapitaal van de allerbeste kwaliteit, zoals aandelenkapitaal en reserves, bruikbaar te zijn om de klappen op te vangen. De huidige wereldwijde minimumstandaard voor dit kernkapitaal is slechts 2% van de risicogewogen activa van een bank.

Het Bazels Comité voor Banktoezichthouders heeft dan ook voorgesteld de kapitaaleisen wereldwijd aan te scherpen. Voortbouwend op het bestaande Bazel II Kapitaalakkoord zijn belangrijke aanpassingen van de bestaande bancaire regels aangekondigd. Zo zullen strengere eisen worden gesteld aan de kwaliteit van het bancaire kapitaal en komen er zwaardere kapitaaleisen voor de risico's van complexe financiële producten. Beoogd wordt het kapitaal verder te versterken door kapitaalbuffers op te bouwen, die in economisch goede tijden aangroeien en in slechte tijden worden aangesproken. Het kapitaalraamwerk wordt verder aangevuld met een simpele kapitaalmaatstaf ter indicatie van de balansomvang in verhouding tot het aangehouden kapitaal. Voorts worden de regels voor het liquiditeitsbeheer van banken aangescherpt. De voorgestelde maatregelen zijn in december 2009 gepubliceerd in twee consultatiedocumenten. In de eerste helft van 2010 wordt het effect van de voorziene maatregelen op het bankwezen geanalyseerd. De aanpassingen worden op zodanige wijze ingevoerd dat zij het economische herstel niet in de weg staan.

In juli publiceerde het Bazels Comité voorts aanscherpingen van het Bazelse Akkoord op het terrein van het risicobeheer, bijvoorbeeld met betrekking tot de beheersing van risicoconcentraties en het beloningsbeleid. Binnen Europa werkt het Committee of European Banking Supervisors (CEBS) verder aan samenwerking en convergentie in het toezicht op internationaal actieve banken. Veel aandacht gaat daarbij uit naar het functioneren van colleges van toezichthouders voor grensoverschrijdende banken. In deze colleges participeren toezichthouders uit de verschillende landen waar de bank actief is. DNB is nauw betrokken bij de totstandkoming van de regels voor de organisatie en werking van colleges. Deze afspraken beogen het internationale toezicht te verbeteren en de uitvoering van het toezicht in de lidstaten te laten convergeren. Met de invoering van de herzieningen van de Richtlijn Banken (Capital Requirement Directive), die in 2010 hun beslag krijgen, zullen toezichthouders binnen colleges voortaan samen een beoordeling maken van de risico's van internationaal actieve banken en streven naar een gezamenlijk besluit over de kapitaaltoereikendheid.

3.2 Verzekeringsmaatschappijen

Zowel de resultaten als de solvabiliteit van de Nederlandse verzekeraars verbeterden over 2009. Sectorbreed werd weer winst gemaakt. Dit herstel is fragiel – het staat of valt grotendeels met het herstel op de financiële markten. Daarbij zijn de vooruitzichten voor de verzekeraars niet gunstig. Levensverzekeraars hadden in het verslagjaar te kampen met een sterke terugval van de omzet,

een terugval die grotendeels structureel van aard lijkt te zijn. Ook bij schadeverzekeraars stond de winstgevendheid van het kernbedrijf onder druk door de economische teruggang. In de zorgverzekeringssector is nog altijd sprake van onzekerheid vanwege de transitie naar een vraaggestuurd stelsel. In 2009 heeft het bewaken van de financiële soliditeit van verzekeraars tot het treffen van diverse wettelijke maatregelen geleid. Er is door DNB een aantal herstel- en saneringsplannen opgelegd en er is driemaal een curator aangesteld.

3.2.1 Invoering kwartaalrapportages voor verzekeraars

In 2009 heeft DNB in overleg met de sector en het Ministerie van Financiën een nieuwe kwartaalrapportage voor verzekeraars ingevoerd. Deze kwartaalrapportage stelt DNB in staat om frequenter en nauwkeuriger de financiële positie en de risico's van verzekeraars te beoordelen. De kwaliteit van de ingediende rapportages behoeft nog verbetering. De eerste rapportageronde leidde bijvoorbeeld tot meer dan 200 herrapportages. Dit aantal neemt weliswaar af, maar blijvende aandacht is nodig om de kwaliteit op het gewenste niveau te krijgen.

3.2.2 Stresstesten en extra kwantitatieve impact studies

In 2009 zijn, net zoals bij de banken, stresstesten opgevraagd bij verzekeraars. Dit is uitgevoerd onder drie groepen, te weten grote, middelgrote en kleine verzekeraars. Met deze uitkomsten is zo ver als mogelijk gebenchmarkt tussen, en zijn kwetsbaarheden en risico's gedeeld met, de verzekeraars. Hoewel kanttekeningen zijn te plaatsen bij de kwaliteit en vergelijkbaarheid van de ingediende rapportages laten de uitkomsten zien dat de sector kwetsbaar is voor stress. In 2010 zal opnieuw gebruik worden gemaakt van stress testen, waarbij de ervaringen over 2009 worden meegenomen. Ook de uitkomsten van de Quantative Impact Studie 5 (QIS5) en de in 2009 ontwikkelde kwartaalrapportage zullen hiervoor in 2010 worden gebruikt. Zie ook paragraaf 3.2.4 waar een toelichting wordt gegeven op het project RiSK.

3.2.3 Financiële positie

In het verslagjaar heeft de Nederlandse levensverzekeringssector geprofiteerd van de opleving op de financiële markten (zie tabel 3.2). Terwijl in 2008 nog een ongeëvenaard netto verlies van EUR 5,6 miljard werd geleden, was het netto resultaat over de eerste drie kwartalen van 2009 positief met EUR 877 miljoen. De betere omstandigheden kwamen eveneens tot uiting in de beursgang van Delta Lloyd en de succesvolle aandelenemissies van Aegon en bankverzekeraars ING en SNS Reaal. Met deze aandelenemissies versterkten deze financiële ondernemingen hun kapitaalpositie en dat bood de ruimte om de eerder ontvangen staatssteun gedeeltelijk af te lossen. Zo betaalde Aegon EUR 1 miljard terug, overeenkomend met een derde deel van de ontvangen steun. De gemiddelde solvabiliteitsratio van levensverzekeraars, volgens het niet risicogebaseerde Solvency I, steeg van 209% in 2008 naar 232% eind derde kwartaal 2009. Veel

levensverzekeraars hebben met consumentenorganisaties of de Ombudsman Financiële Dienstverlening overeenstemming bereikt over compensatieregelingen voor de zogenoemde woekerpolissen. DNB heeft dit proces nauwgezet gevolgd en bewaakt dat de financiële soliditeit van de verzekeraars op peil is gebleven.

Tabel 3.2. Kerncijfers verzekeringsmaatschappijen

	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ¹
Solvabiliteitsratio (gemiddeld in %) ²						
Levensverzekeraars	264	301	326	263	209	232
Schadeverzekeraars excl. Zorg	310	373	386	339	278	318
Zorgverzekeraars ⁴	227	264	218	205	195	220
Bedrijfsresultaat in EUR miljoen						
Levensverzekeraars	2306	3322	3935	6951	-5580	877
Schadeverzekeraars excl. Zorg	1466	1986	1958	2402	383	1058
Zorgverzekeraars ⁴	351	523	-163	-62	-90	1204
Balanstotaal (in € mrd)						
Levensverzekeraars	267	303	309	311	313	321
Schadeverzekeraars excl. Zorg	33	37	38	46	42	41
Zorgverzekeraars ⁴	8	9	22	23	25	26
Net combined ratio ³						
Schadeverzekeraars excl. Zorg	97	90	88	90	98	97
Zorgverzekeraars ⁴	94	96	106	101	100	98

¹ Voorlopige cijfers sept. 2009

² Op basis van Solvency I.

³ De *net combined ratio* (ncr) geeft aan hoe de bedrijfskosten (exclusief herverzekering) plus de geleden schadelast voor eigen risico zich verhouden tot de verdiende premie. Een ncr kleiner dan 100 betekent dat de bedrijfskosten en de schadelast lager zijn dan de geïnde premie.

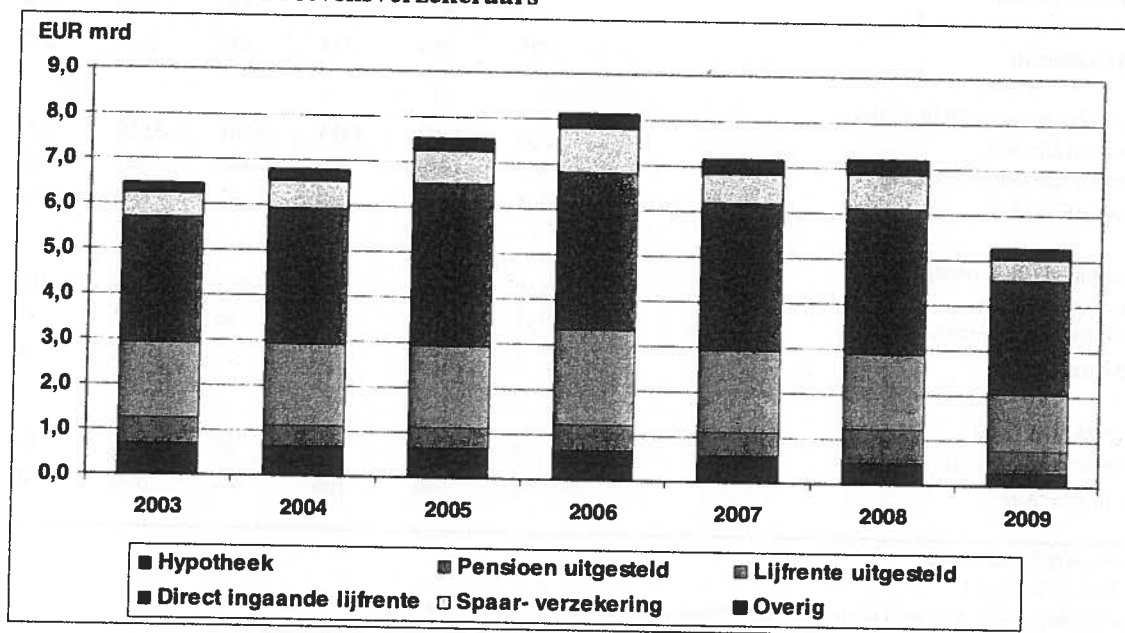
⁴ Indicatieve prognose op basis van de kwartaalrapportages over het derde kwartaal 2009. De cijfers vanaf 2006 betreffen alle ziektekostenverzekeraars die sinds de invoering van de Zorgverzekeringswet (Zvw; per 1 januari 2006) onder toezicht van DNB staan. De cijfers vóór 2006 betreffen de particuliere ziektekostenverzekeraars en de aanvullende zorgverzekeraars.

Het herstel bij de levensverzekeraars is echter broos. De opleving is grotendeels te danken aan het herstel op de beurzen. Dat is een wankel, want onzekere basis. Bovendien zijn de nieuwste omzetcijfers niet gunstig. Bij alle productcategorieën is de nieuwe productie in 2009 met meer dan 20% gedaald ten opzichte van 2008 (zie grafiek 3.2). De moeilijke huizenmarkt drukt de verkoop van hypotheekproducten, terwijl de economische teruggang de bestedingsruimte van consumenten beperkt en daarmee de ruimte om te sparen.

De moeilijke marktomstandigheden voor levensverzekeraars zijn niet alleen conjunctureel van aard. Voor de langere termijn liggen uitdagingen voor de Nederlandse levensverzekeraars in het verschiet. De Nederlandse markt voor levensverzekeringen is verzadigd en heeft steeds minder voordeel van fiscale regelingen die levenproducten aantrekkelijk maken. Daarnaast heeft de woekerpolisaffaire niet alleen een terugloop in de productie van beleggingsverzekeringen veroorzaakt, maar ook geleid tot reputatieschade voor de gehele verzekeringssector. Uit onderzoek van het Centrum voor Verzekeringstatistiek blijkt dat het imago van de

verzekeringssector sinds 2003 geleidelijk is verslechterd. Waar in 2003 nog 80% van de consumenten positief oordeelde over verzekeraars, was dit percentage in 2008 gedaald tot 34%. Hoewel consumenten een lagere waardering geven voor bijna alle bedrijfstakken is de daling bij verzekeraars relatief sterk geweest. De branche werkt aan het herstel van het vertrouwen en de reputatie van verzekeraars. Samen met het Verbond van Verzekeraars wordt gewerkt aan een keurmerk voor verzekeraars, meer duurzame distributie, verdere kosten-transparantie, publieksvoorlichting en financiële educatie.

Grafiek 3.2 Productie levensverzekeraars

Bron: Centrum voor Verzekeringsstatistiek

Schadeverzekeraars (exclusief zorgverzekeraars) hebben hun resultaten in 2009 verbeterd. Over de eerste drie kwartalen van 2009 werd een netto resultaat behaald van EUR 1085 miljoen, tegenover EUR 383 miljoen over heel 2008. Ook de solvabiliteit van schadeverzekeraars verbeterde, primair door de verbeterde beleggingsresultaten. Het resultaat op het kernbedrijf bleef in het verslagjaar nog onder het langjarige gemiddelde. De recessie zette een domper op de resultaten van de schadeverzekeraars. Het kelderen van de verkopen op de automarkt deed de premieomzet van deze schadebranche inzakken, temeer omdat juist nieuwe aankopen een belangrijk deel van de omzet vormen. In de branche brand bleef de schadelast hoog vanwege een aantal grote branden.

De financiële positie van zorgverzekeraars is in 2009 sterk verbeterd ten opzichte van 2008: de solvabiliteitsratio en het bedrijfsresultaat zijn gestegen. Deze positieve resultaten, die zijn gebaseerd op voorlopige gegevens over de eerste drie kwartalen, vloeien voornamelijk voort uit positieve beleggingsresultaten en relatief conservatieve premiestelling op de basisverzekering.

Voor het eerst sinds de invoering van de Zorgverzekeringswet lijkt er, afgelezen aan het bedrijfsresultaat, in 2009 sprake van een gezonde financiële ontwikkeling bij zorgverzekeraars. Met ingang van 1 januari 2010 heeft de Minister van Financiën de solvabiliteitseis verhoogd van 8% naar 9 %, op advies van DNB. Aanleiding voor dit advies waren de afspraken over de afbouw van het risicovereveningsmodel 2010. De kapitaalspositie van zorgverzekeraars is in het algemeen toereikend, ook gemeten naar de nieuwe solvabiliteitseis. Naarmate verzekeraars meer risico gaan dragen, onder meer vanwege de verdere afbouw van risicoverevening, zijn verdere verhogingen van de solvabiliteitseis in de toekomst niet uit te sluiten. Zorgverzekeraars zullen dan, in voorkomende gevallen, ten minste de bijbehorende kapitaalkosten en toegenomen onzekerheid in de zorgpremie willen doorvertalen.

De afgelopen twee jaar heeft DNB veelvuldig aandacht gevraagd voor een aantal 'zorgen om de zorg'. Deze hangen samen met tijdelijke problemen bij de transitie naar een vraaggestuurd zorgstelsel, maar zijn voor een deel ook inherent aan de complexe financiële structuren in de zorg. De inspanningen van DNB hebben het afgelopen jaar zichtbaar effect gehad.

Zorgverzekeraars hebben via de door DNB georganiseerde 'impactanalyse' aangegeven wat de marges zijn in hun financiële resultaat over de jaren voor 2009. Als gevolg van verschillende schadelastcorrecties en de ex post risicoverevening bestaat daar namelijk tot enkele jaren na de jaarafsluiting flinke onzekerheid over. De Nederlandse Zorgautoriteit (NZa) heeft gevolg gegeven aan het verzoek van DNB om meer druk uit te oefenen op de verbetering van de financiële administraties van ziekenhuizen. De regeling die in het leven was geroepen om ziekenhuizen hiertoe te bewegen, de AO/IC kaderregeling ziekenhuizen, wordt voorlopig gehandhaafd. DNB heeft met het Ministerie van VWS gekeken naar de factoren die invloed hebben op het risicoprofiel van zorgverzekeraars en het risicovereveningssysteem. Als afgeleide hiervan is DNB op deelonderwerpen geconsulteerd, zoals de prestatiebekostiging ziekenhuizen en de uitvoering AWBZ.

3.2.4 Solvency II

Op Europees niveau wordt het nieuwe solvabiliteitsraamwerk Solvency II voor verzekeraars ontwikkeld. De invoering van dit raamwerk in nationale wetgeving staat gepland voor 31 oktober 2012. In mei 2009 is een akkoord bereikt over de Solvency II Kaderrichtlijn, waarmee de contouren van het nieuwe risicogebaseerde toezichtkader voor verzekeraars vaststaan. Het is nu aan de Europese Commissie om de bepalingen in de Kaderrichtlijn nader uit te werken. Hierbij worden de nationale toezichthouders, verenigd in het Committee for European Insurance and Occupational Pensions Supervisors (CEIOPS), gevraagd om advies. Aangezien de nadere uitwerking door de Commissie voor een groot deel bepalend is voor de inhoud van Solvency II, is DNB actief betrokken bij het opstellen en consulteren van de adviezen. Hoewel Solvency II pas over enkele jaren wordt ingevoerd, heeft DNB in 2009 de voorbereidingen in een hogere

versnelling gezet. Eind oktober heeft DNB een consultatiedocument uitgebracht over de voorbereidingen op de invoering van Solvency II. Hierover heeft DNB in samenwerking met het Verbond van Verzekeraars ook een symposium georganiseerd voor bestuurders van verzekeraars. Voorts heeft DNB, als één van de weinige Europese toezichthouders, in 2009 een Solvency II oefening georganiseerd. Deze zogenoemde RiSK-exercitie maakte duidelijk dat Nederlandse verzekeraars goed op weg zijn met de voorbereidingen voor Solvency II, maar dat nog het nodige werk moet worden verzet.

De meeste kleine verzekeraars vallen vanwege hun omvang buiten de reikwijdte van de Solvency II Kaderrichtlijn. Voor deze verzekeraars biedt Solvency II Proportioneel een passend nationaal risicogebaseerd toezichtregime, waarbij de intensiteit van het toezicht evenredig is met de complexiteit van de activiteiten en de aangegane risico's. Eind 2009 is door DNB voor een groep kleine verzekeraars onderzocht of de kwantitatieve vereisten van het Solvency II Proportioneel regime haalbaar zijn. Dit onderzoek zal in 2010 een vervolg krijgen.

Om DNB zelf in gereedheid te brengen voor goed toezicht op basis van Solvency II is een leergang ontwikkeld voor alle medewerkers van DNB die met het toezicht op verzekeraars te maken hebben. Deze gaat in het eerste kwartaal van 2010 van start.

3.2.5 Toezicht op herverzekeraars

Gedurende het verslagjaar heeft DNB het vergunningstraject voor de 15 Nederlandse herverzekeraars die sinds 1 september 2008 onder haar toezicht vallen, zo goed als afgerond. Deze groep herverzekeraars bestaat uit (interne) herverzekeraars van financiële conglomeraten, interne herverzekeraars van grote niet-financiële bedrijven (captives) en zelfstandige schadeherverzekeraars. De Nederlandse schadeherverzekeraars bieden voornamelijk brand- en stormdekking aan een zeventigtal kleine onderlinge brandverzekeraars. Het meest complex zijn de herverzekeraars van financiële conglomeraten: de herverzekerde risico's zijn daarbij veelal groot en grensoverschrijdend. Daarom wordt de meeste toezichtcapaciteit op deze categorie herverzekeraars ingezet.

3.2.6 Beheerste bedrijfsvoering

Een beheerste bedrijfsvoering is voor verzekeraars een conditio sine qua non. Desalniettemin heeft DNB geconstateerd dat kleine en middelgrote verzekeraars de interne beheersing vaak onvoldoende op orde hebben. Regelmatig is de interne toetsing van de werking van de beheersingsmaatregelen onvoldoende; soms ontbreekt een actuele risicoanalyse. Met het oog op het verbeteren van de professionaliteit heeft DNB in 2009 workshops georganiseerd en een vragenlijst ontwikkeld om bestuurders van kleine en middelgrote verzekeraars te assisteren bij het verbeteren van de interne beheersing. Dit heeft ertoe geleid dat verzekeraars het belang van het verankeren van risicomanagement onderkennen en aanpassingen doorvoeren. Concreet blijkt dit

uit verbeterde risicoanalyses en de ontwikkeling van interne audits. Aangezien de ontwikkeling van de beheersingscyclus een continu proces is, krijgt dit onderwerp onverminderd aandacht van DNB.

Het verdienmodel en de reputatie van een onderneming kunnen grote effecten hebben op de financiële soliditeit. DNB heeft specifiek op deze aspecten in het najaar van 2009 een risicoanalyse uitgevoerd bij de verzekeraars. Daaruit kwam naar voren dat bij een aantal kleine en middelgrote verzekeraars sprake zou kunnen zijn van een verhoogd prudentieel risico. Deze verzekeraars is een nadere uitleg van hun provisiestructuur gevraagd. Bij zes verzekeraars trad DNB op om het risiconiveau verlagen.

3.3 Pensioenfondsen

Voor de pensioensector stond 2009 grotendeels in het teken van de aanpak van het herstel. Ultimo 2008 had een groot deel van de fondsen een dekkingstekort en derhalve de verplichting om een herstelplan te maken en in te dienen bij DNB. Verreweg de meeste van de 340 pensioenfondsen hebben hun plan ingediend voor de uiterste inleverdatum van 1 april. Het merendeel van de plannen is door DNB voor 1 juli 2009 beoordeeld, en in de meeste gevallen is met het plan ingestemd. DNB heeft getoetst of de herstelplannen concreet en haalbaar zijn, en onder meer kritisch gekeken naar acceptabele rendementsveronderstellingen en adequate premiestelling. Na een verdere verslechtering in het eerste kwartaal van 2009 lieten de dekkingsgraden vanaf medio 2009 een verbetering zien. Ultimo 2009 is de financiële situatie nog kwetsbaar. Er zijn verschillende initiatieven om te komen tot een gezonde pensioensector in de toekomst. Belangrijke leidraad hierbij is de brief van 25 mei 2009 van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) over de 'brede aanpak' van de pensioenproblematiek. Over de vaststelling van nieuwe wettelijke grenswaarden voor de rendementen, inflatie en loonstijging die pensioenfondsen in acht dienen te nemen is in het verslagjaar reeds een – zij het een verdeeld – advies uitgebracht door de commissie Don. Begin 2010 zijn de bevindingen verschenen van de commissie Frijs over het beleggingsbeleid en risicobeheer van pensioenfondsen en van de commissie Goudswaard over de vormgeving van pensioenafspraken. Op basis van de adviezen en de evaluatie van het Financiële Toetsingskader (FTK) door DNB en het Ministerie van SZW, zal de minister zijn visie op de toekomst van de tweede pijler van het pensioenstelsel en het bijbehorende toezicht opstellen.

3.3.1 Financiële positie en aanpak herstel

Ultimo 2008 was de gemiddelde dekkingsgraad van de pensioenfondsen gezakt tot 95%. In de periode tot medio maart verslechterde de dekkingsgraad nog verder, vooral door een negatief resultaat op het belegde vermogen. Sindsdien is er een ommekeer opgetreden. Door de opleving

op de beurzen, de stijging van de kapitaalmarktrente én de genomen herstelmaatregelen van de fondsen, zijn de dekkingsgraden gestegen. De gestegen levensverwachting heeft deze verbetering deels tenietgedaan. Hoewel een aanzienlijk deel van de fondsen weer voldoende middelen heeft ten opzichte van de nominale verplichtingen, blijkt uit de cijfers over de reële dekkingsgraad dat het vermogen nog fors tekort schiet voor waarde vaste pensioenen, uitgaande van 2% prijsinflatie (zie tabel 3.3).

Tabel 3.3. Kerncijfers pensioenfondsen

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ⁵
Reële dekkingsgraad (%) ¹	97	93	93	102	108	71	81
Nominale dekkingsgraad marktrente (%) ²	130	124	125	139	144	95	109
15 jaar zero coupon rente (%)	4,90	4,18	3,68	4,30	4,90	4,00	4,12
Premies pensioenfondsen (in % van de bruto loonsom)	8,7	9,3	10,4	9,2	8,2	7,7	8,5
Belegd vermogen voor risico fonds (EUR miljard, marktwaarde)	468	524	616	660	690	577	663
waarvan <i>Onroerend goed (%)</i>	10,3	10,0	9,9	10,8	10,4	10,9	10,0
<i>Aandelen incl. deelnemingen (%)</i>	41,8	42,2	42,3	42,6	40,8	30,9	35,5
<i>Vastrentend (%)</i>	40,5	41,6	40,9	40,4	43,1	52,1	49,5
<i>waarvan index-linked bonds (in %-punten)</i>					5,0	7,6	6,4
<i>Grondstoffen incl. overig (%)</i>	7,4	6,2	7,0	6,2	5,8	6,0	5,0
Rendement (%) ³	10,1	9,5	12,9	7,7	3,9	-17,0	15,9
waarvan <i>Onroerend goed (%)</i>	3,4	24,3	20,4	31,6	0,0	-15,5	2,8
<i>Aandelen (%)</i>	19,5	12,7	22,2	14,2	4,4	-41,5	31,9
<i>Vastrentend (%)</i>	2,8	7,9	5,0	1,0	-0,3	3,1	11,5
<i>Grondstoffen incl. overig (%)</i>					23,7	-9,4	-1,0

¹ DNB berekeningen op basis van 2% inflatie

² Voor 2003-2006 DNB herberekening gerapporteerde data naar waarde op basis van 15-jaars zero coupon rente; vanaf 2007 op basis van FTK-rapportage

³ Bron: DNB (inclusief herwaarderling).

⁴ Cijfers van 2003 t/m 2006 gebaseerd op data 5 grootste pensioenfondsen; cijfers vanaf 2007 betreffen de gehele sector

⁵ Voorlopige cijfers.

De dekkingsgraden van individuele pensioenfondsen laten een grote variatie zien. Sommige pensioenfondsen hebben aanzienlijk meer verloren dan gezien de marktontwikkelingen te verwachten was; anderen hebben veel minder verlies geleden dan gevreesd werd.

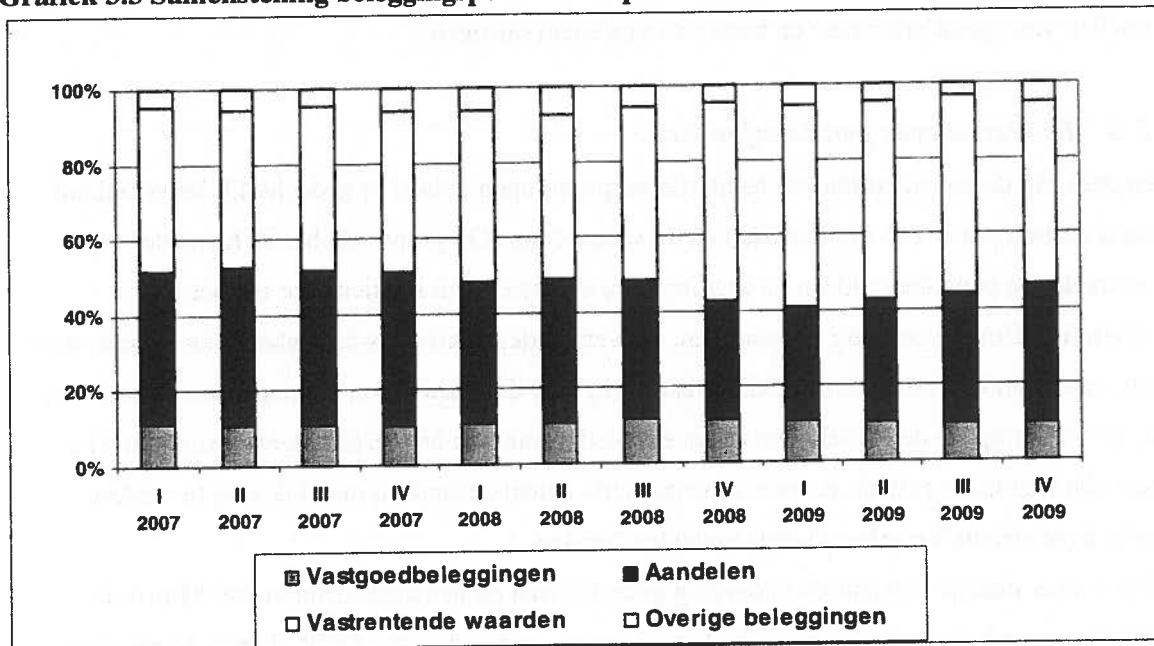
Herstelmaatregelen van pensioenfondsen hebben bijgedragen aan de verbeterde financiële situatie. De beoordeling van de herstelplannen was een iteratief en interactief proces. Door gesprekken met fondsbesturen over de herstelplannen heeft DNB in enkele gevallen voorkomen dat risicoverhogende maatregelen zijn genomen. Voorts heeft DNB fondsen gewezen op het gevaar van te optimistische rendementsveronderstellingen in het herstelplan, hoewel deze nog wel binnen de wettelijke maxima vielen. Dat heeft in sommige gevallen geleid tot een neerwaartse aanpassing van deze veronderstellingen in het herstelplan. Daarnaast heeft DNB bij enkele fondsen de premiestelling aan de orde gesteld. Daarbij is onder andere aangegeven dat gedurende een tekortsituatie premiekortingen niet toelaatbaar zijn en dat de kostendekkende premies een bijdrage moeten leveren aan het herstel. Regelmatig zijn een premieverhoging en, soms forse, stortingen door de werkgever in het herstelplan opgenomen. Ook heeft het overgrote deel van de fondsen in 2009 afgezien van (volledige) indexatie; deze maatregel is in de herstelplannen voor de komende jaren opgenomen. De ultieme remedie, het korten van pensioenaanspraken en –

rechten, is slechts door een beperkt aantal fondsen in het herstelplan opgenomen. Deze fondsen zullen merendeels op een later tijdstip beslissen over de daadwerkelijke uitvoering ervan. In enkele gevallen heeft DNB nadrukkelijk geïntervenieerd om een evenwichtige belangenbehartiging na te streven bij de voorgestelde herstelmaatregelen van fondsen. DNB heeft fondsen ook gewezen op de noodzaak van transparantie richting deelnemers en gepensioneerden over de situatie van het pensioenfonds en de mogelijke gevolgen daarvan. Tegen deze achtergrond dienden pensioenfondsen in hun herstelplan aandacht te besteden aan mogelijke aanvullende maatregelen, waarbij het korten op pensioenaanspraken bij tegenvallend herstel niet kon worden uitgesloten.

3.3.2 Beleggingsbeleid pensioenfondsen en beleggingsonderzoek DNB

Wijzigingen in de beleggingsportefeuille zijn soms onderdeel van de herstelplannen. Voor de pensioensector als geheel is sinds het uitbreken van de crisis een verschuiving zichtbaar van aandelen naar vastrentende waarden (zie grafiek 3.4). Dit weerspiegelt grotendeels de waardeontwikkeling op de financiële markten. Rond het hoogtepunt van de turbulentie hebben fondsen ook aandelen verkocht. Deze verkopen hingen onder meer samen met structurele aanpassingen in het totale financiële beleid, tijdelijke of structurele wijzigingen in de gewenste portefeuillesamenstelling en bij enkele grote fondsen een liquiditeitsbehoefte die voortkwam uit opgebouwde derivatenposities. Van door het toezicht verplichte verkoop was geen sprake.

Grafiek 3.3 Samenstelling beleggingsportefeuille pensioenfondsen

In 2009 heeft DNB een onderzoek uitgevoerd naar het beleggingsbeleid en risicomanagement van pensioenfondsen (zie ook Kwartaalbericht december 2009). Daaruit blijkt dat vele pensioenfondsen de risico's van het beleggingsbeleid onderschatten. Het financiële beleid, en

daarbinnen de beleggingsstrategie, blijkt meermaals te zijn gestoeld op te optimistische veronderstellingen over bijvoorbeeld de te behalen rendementen of de bereidwilligheid van de sponsor om tekorten aan te zuiveren. Het risicoprofiel kan daardoor op gespannen voet komen te staan met de capaciteit om deze risico's te dragen. Het onderzoek maakt tevens duidelijk dat er additionele risico's schuilen in de uitvoering van de beleggingsstrategie: de gebrekkige vertaalslag van het strategische beleggingsbeleid naar de daadwerkelijke beleggingsportefeuille heeft soms tot aanzienlijke verliezen geleid. Ook op het gebied van risicomangement moet binnen de pensioensector nog een grote slag worden gemaakt. De positie van de risicobeheersfunctie is niet altijd duidelijk verankerd en de onafhankelijkheid, capaciteit en inhoud ervan laten te wensen over. Daarnaast hebben meerdere pensioenfondsen het beleggingsproces dusdanig uitbesteed dat het bestuur er onvoldoende zicht op heeft. De afspraken met pensioenuitvoeringsorganisaties of vermogensbeheerders blijken daarbij onvoldoende om een adequate controle en sturing door het pensioenfondsbestuur mogelijk te maken.

Naar aanleiding van het onderzoek heeft DNB met de betrokken fondsen voortdurend contact gehad en afspraken gemaakt over de aanpak van de geconstateerde tekortkomingen. Een aantal fondsen moest een plan van aanpak opstellen en uitvoeren voor een blijvend betere beheersing van de bedrijfsvoering, inclusief de risico's die samenhangen met beleggingen en uitbesteding, beter te beheersen. DNB is actief betrokken bij diepgang en voortgang van de voorgestelde aanpak. De ernst en de reikwijdte van de bevindingen van het bredere beleggingsonderzoek benadrukken de noodzaak om sectorbreed verbeteringen te bewerkstelligen. DNB zoekt daartoe in overleg met de sector naar mogelijkheden om deze tot stand te brengen, zoals door het opstellen van 'good practices' op basis van praktijkervaringen.

3.3.3 Herverzekerde pensioenfondsen

Een deel van de pensioenfondsen heeft zijn verplichtingen geheel of gedeeltelijk herverzekerd. Daardoor ontstaat er een kredietrisico op de verzekeraar. Op grond van het FTK moeten herverzekerde pensioenfondsen dit kredietrisico afdekken. Dit kredietrisico is door de kredietcrisis flink in omvang toegenomen. De verminderde kredietwaardigheid van verzekeraars leidt, in verband met de vereiste marktwaardering van de bezittingen, tot een lagere waardering van de vordering op de verzekeraar en tot een verhoging van het vereist eigen vermogen. Het tekort dat hierdoor ontstaat, is voor herverzekerde pensioenfondsen moeilijk weg te werken omdat deze slechts beperkte sturingsmiddelen hebben.

DNB is over deze problematiek in overleg getreden met de pensioensector en het Ministerie SZW. Naar aanleiding daarvan bekijkt het ministerie in overleg met DNB, de pensioenkoepels, het Verbond van Verzekeraars en de Stichting van de Arbeid hoe de risico's bij herverzekerde pensioenfondsen kunnen worden beheerst. In afwachting hiervan heeft DNB in overleg met de

minister besloten herverzekerde pensioenfondsen uitstel te geven voor het indienen van herstelplannen.

3.3.4 *Pensioenfondsbestuur en medezeggenschap*

Ultimo 2009 voldeed het overgrote deel van de pensioenfondsen aan de organisatorische vereisten van Pension Fund Governance (PFG). In de praktijk werkt het echter nog niet optimaal. Zo is bij de meeste pensioenfondsen wel een verantwoordingsorgaan ingesteld, maar heeft dit orgaan nog niet overal een oordeel uitgebracht over het handelen van het bestuur in 2008. Ook is de organisatie van het interne toezicht, dat het functioneren van het bestuur kritisch en onafhankelijk moet bezien, meestal formeel geregeld maar zijn de bevindingen nog lang niet altijd gerapporteerd en besproken met het bestuur. Daarbij heeft het overgrote deel van de pensioenfondsen gekozen voor de lichtste vorm van intern toezicht: de visitatiecommissie die eens in de drie jaar een oordeel geeft. Gezien de kredietcrisis, de grote financiële risico's waaraan pensioenfondsen blootstaan en de uitkomsten van het beleggingsonderzoek van DNB is het van groot belang dat pensioenfondsen een goede invulling geven aan de PFG-vereisten. In een brief aan de Tweede Kamer heeft de minister van SZW onder meer aangegeven steviger intern toezicht te wensen.

3.3.5 *Compliance van fondsdocumenten*

Het materieel toezicht van DNB heeft afgelopen jaar ertoe geleid dat tientallen fondsen en enkele verzekeraars die collectieve pensioencontracten aanbieden, gewezen zijn op omissies dan wel onduidelijkheden in hun fondsdocumenten (pensioenreglementen, uitvoeringsovereenkomsten en statuten). De geconstateerde omissies en onduidelijkheden leidden ertoe dat niet in alle gevallen duidelijk was of deelnemers en pensioengerechtigden daadwerkelijk kregen waar ze recht op hebben. De acties van DNB in dit kader waren gericht op het bereiken van compliant gedrag door fondsen met de verplichtingen uit de Pensioenwet. Een en ander in het belang van het beschermen van de aanspraken van deelnemers.

3.3.6 *Structuur van de pensioensector*

Strengere governance-eisen en kostenoverwegingen zijn belangrijke drijfveren voor schaalvergroting en consolidatie binnen de pensioensector. Dit uit zich onder meer in toenemende uitbesteding van taken aan één of meer pensioenuitvoeringsorganisaties. De markt voor de uitvoering van werkzaamheden van pensioenfondsen – zoals pensioenadministratie, financieel beheer, vermogensbeheer en beleids- en advieswerkzaamheden – is duidelijk in ontwikkeling. Uitbesteding neemt niet weg dat het bestuur van een pensioenfonds te allen tijde 'in control' moet zijn en verantwoordelijk blijft voor een juiste en tijdige uitvoering van de werkzaamheden. In 2009 heeft DNB de uitbesteding van werkzaamheden van enkele grotere pensioenfondsen naar

een andere pensioenuitvoeringsorganisatie intensief gevolgd en overleg gevoerd met de betrokken besturen, transitimanagers en pensioenuitvoeringsorganisaties.

Ook de trend van liquidatie van pensioenfondsen zet zich voort: ultimo 2009 zijn ongeveer 120 fondsen in de liquidatiefase. DNB zal de fondsbesturen aansporen tot kortere en planmatigere liquidatietrajecten, onder meer om de risico's van liquidatie voor deelnemers zo veel mogelijk te beperken. De wetgeving biedt binnenkort twee nieuwe doorstartopties: de premiepensioeninstelling (PPI) en het multi-ondernemingenpensioenfonds. Deze laatste optie vergroot de fusiemogelijkheden voor ondernemingspensioenfondsen omdat in dit geval één fonds mag werken voor meerdere ondernemingen, waarbij het de vermogens van de verschillende 'deelfondsen' van elkaar kan scheiden. Alleen pensioenfondsen die al vijf jaar bestaan kunnen samengaan in een multi-ondernemingenpensioenfonds. De PPI is vooral gericht op het vergroten van de grensoverschrijdende mogelijkheden voor pensioenuitvoering. Op Europees vlak heeft CEIOPS in 2009 onder meer wijzigingen doorgevoerd in het samenwerkingsprotocol voor grensoverschrijdende pensioenactiviteiten (het Boedapest Protocol). Het aantal grensoverschrijdende pensioenfondsen is overigens nog altijd beperkt.

3.3.7. Afloop overgangstermijnen Pensioenwet

De meeste overgangstermijnen met betrekking tot de Pensioenwet eindigen eind 2009. Dit betekent dat pensioenfondsen dan volledig aan alle normen uit de Pensioenwet moeten voldoen. Bij de beoordeling van de herstelplannen is in dit kader in het bijzonder aandacht gegeven aan de consistentie tussen het herstelplan en relevante andere documenten zoals de statuten, het pensioenreglement, de actuariële en bedrijfstechnische nota, de uitvoeringsovereenkomst, de continuïteitsanalyse en de periodieke maand-/kwartaalrapportages aan DNB. Deze documenten geven de pensioenfondsbesturen en de toezichthouder inzicht in de financiële staat van het pensioenfonds. Waar inconsistenties tussen de verschillende documenten werd gesignaleerd, is dat opgenomen met het pensioenfonds. Daarnaast heeft DNB aan alle fondsen gecommuniceerd over haar bevindingen ten aanzien van de continuïteitsanalyses en zijn algemene bevindingen besproken met de beroepsgroep van actuarissen.

3.4 Overige instellingen

3.4.1 Beleggingsinstellingen en -ondernemingen

DNB houdt prudentieel toezicht op circa 120 beheerders van beleggingsinstellingen. Ook de beleggingsinstellingen, vaak aangeduid als beleggingsfondsen, ondervonden in 2009 de gevolgen van de kredietcrisis. Begin 2009 kampten zij met verdere waardedalingen van de beleggingsportefeuille en een vrijwel stagnerende netto inleg. Vanaf het tweede kwartaal van 2009 liet de waarde van de beleggingsportefeuille van veel fondsen weer een stijgende lijn zien.

Deze stijging vloeide grotendeels voort uit de verbetering van het beursklimaat en slechts mondjesmaat uit de netto inleg van beleggers. De situatie voor fondsen die in minder liquide activa hebben belegd, zoals vastgoedfondsen en hedgefondsen, blijft moeilijk. Een aantal van deze fondsen besloot in 2008 het recht tot uittreden tijdelijk op te schorten en zag zich vanwege de aanhoudende prijsdruk en een krappe liquiditeitspositie tevens gedwongen deze opschorting te verlengen in het verslagjaar. Niet alleen bij de fondsen zelf, maar ook bij de beheerders van fondsen stonden de resultaten onder neerwaartse druk. Teruglopende vergoedingen vanuit de onderliggende fondsen waren voor diverse beheerders aanleiding tot het nemen van kostenbesparende maatregelen. In een enkel geval werd overgegaan tot het liquideren van de beleggingsportefeuille van het onderliggende fonds.

De crisis deed zich ook voelen onder beleggingsondernemingen. Dit is een heterogene groep financiële dienstverleners die zich onder meer richt op individueel vermogensbeheer en bemiddeling bij de uitvoering van effectentransacties. De inkomsten van deze groep bleven onder druk staan omdat het vermogen onder beheer is afgenomen en omdat de inkomsten van deze dienstverleners in sommige gevallen mede gerelateerd zijn aan de performance van de beheerde beleggingsportefeuille en/of van het aantal transacties. In een aantal gevallen heeft dat geleid tot kostenbesparende maatregelen zoals reductie van de personeelsomvang. Bij de beursgenoteerde Van der Moolen groep heeft een samenstel van factoren geleid tot het faillissement van Van der Moolen Holding NV op 10 september, gevolgd door dat van dochteronderneming Van der Moolen Effectenspecialist BV op 22 september. Een andere dochter, Van der Moolen Financial Services, heeft onder een nieuwe naam een doorstart gemaakt. Beide dochters - die geen particuliere klanten hadden - beschikten over een door de AFM verleende vergunning als beleggingsonderneming en vielen als zodanig onder het door de AFM uitgeoefende gedragstoezicht en onder het prudentiële toezicht van DNB. Van der Moolen Holding NV, dat zelf niet vergunningplichtig was, viel daarnaast, op geconsolideerde basis, onder het prudentiële toezicht van DNB. De problemen bij de Van der Moolen groep hingen in belangrijke mate samen met een gebrek aan strategische focus en kwamen medio 2009 tot uiting in acute liquiditeitsproblemen die de opmaat vormden tot het uiteindelijke faillissement.

Sommige partijen zagen in de recente marktontwikkelingen ook weer kansen. In het verslagjaar zijn ruim dertig nieuwe aanvragen ingediend voor een vergunning als beleggingsonderneming. Eind 2009 stonden ruim 230 beleggingsondernemingen onder toezicht van DNB.

3.4.2 Trustkantoren, betaalinstanties en geldtransactiekantoren

Het aantal trustkantoren is in 2009 licht gegroeid, van 152 vergunninghoudende trustkantoren ultimo 2008 naar 167 kantoren ultimo 2009. DNB beoordeelt de bedrijfsvoering van

trustkantoren vanuit het perspectief van integriteit. Dat houdt in dat trustkantoren hun cliënten goed moeten kennen, goed op de hoogte moeten zijn van geldstromen en de daaraan verbonden risico's en moeten zorgen voor een adequate risicobeheersing. In de beheersactiviteiten die trustkantoren voor hun cliënten uitvoeren, schuilt het potentiële risico van betrokkenheid bij bijvoorbeeld witwassen. In het verslagjaar heeft DNB in het bijzonder aandacht besteed aan de beheersing van integriteitrisico's die verbonden zijn aan de herkomst en bestemming van middelen. Bij ondernemingen waar dit niet op orde was, is DNB corrigerend opgetreden. Met medewerking van DNB heeft het Ministerie van Financiën een evaluatie gedaan van de Wet toezicht trustkantoren. De evaluatie zal in 2010 worden afgerond waarna een wetgevingstraject zal volgen.

Door de inbedding van de Payment Services Directive (PSD) in de Wet op het Financieel Toezicht (Wft) zijn in 2009 ook betaalinstanties onder toezicht komen te staan. Deze instanties houden zich onder meer bezig met het aanbieden van betaalrekeningen, het uitvoeren van betalingstransacties, de uitgifte en/of aanvaarding van betaalinstrumenten en het uitvoeren van geldtransfers. Om te bepalen welke toezichtintensiteit noodzakelijk is om verantwoord risicogebaseerd (integriteit)toezicht te kunnen uitoefenen, voert DNB een risicoanalyse uit. Betaalinstanties die geldtransfers verrichten, de zogenoemde geldtransactiekantoren, vielen tot 1 november 2009 onder de Wet geldtransactiekantoren en vallen nu onder de Wft. Inmiddels hebben 21 instanties een vergunningsaanvraag ingediend onder de nieuwe PSD-regeling, wat meer is dan verwacht.

In 2009 zijn steeds meer geldtransactiekantoren zich gaan vestigen in het gebouw van een andere onderneming (bijvoorbeeld telecomwinkels), de zogenoemde implants. Het aantal locaties waar geldtransfers worden aangeboden is in 2009 sterk gestegen van 142 naar 444. Het opleidingsniveau van medewerkers is niet altijd voldoende om witwassen en identiteitsfraude te detecteren. Dit speelt vooral bij implants omdat het voor de onderneming waar de geldtransfers worden verricht een nevenactiviteit is. Hierdoor komt de beheersing van de integriteitrisico's onder druk te staan. DNB heeft haar toezicht geïntensiveerd en strenge eisen gesteld aan het opleidingsniveau van medewerkers en aan de transactieanalyses op basis waarvan ongebruikelijke transacties kunnen worden gedetecteerd. In het preventieve toezicht wordt dit voortdurend gecontroleerd.

3.5 Integriteittoezicht

Excessieve bonussen, extreme risico's en de verkoop van financiële wanproducten hebben afbreuk gedaan aan de reputatie en het vertrouwen in de financiële sector. Vertrouwen valt of staat met integriteit – vertrouwensherstel vraagt om veel aandacht voor integriteitissues. Het integriteittoezicht krijgt dan ook een steeds prominere plek.

3.5.1. Gedrag & Cultuur binnen financiële ondernemingen

DNB heeft in 2009 niet alleen integriteit, maar ook het veel bredere thema gedrag en cultuur bij instellingen hoog op haar agenda gezet. Er is een beleidsvisie ontwikkeld waarvoor onder meer met rondetafelgesprekken actief input is verkregen van externe partijen, waaronder de sector. DNB doelt met 'integere bedrijfscultuur' op een sfeer en klimaat waarin men zich, naast het naleven van wet- en regelgeving, ook in ruimere zin gedraagt op een manier die uitlegbaar en te verantwoorden is. Een cultuur waarin de professionele verantwoordelijkheid wordt gestimuleerd en beloond en waarbij wordt gehandeld in de geest van de wet. DNB wil via de interne bedrijfscultuur van ondernemingen integer gedrag van ondernemingen en personen effectief beïnvloeden. Integer gedrag gaat daarbij om verantwoordelijkheid nemen en verantwoording afleggen, met evenwichtig en consistent handelen als belangrijkste pijlers. Het fundament onder deze pijlers bestaat uit de elementen bespreekbaarheid, voorbeeldgedrag, uitvoerbaarheid, transparantie en handhaving. DNB zal dit onderwerp de komende jaren actief in het toezichtproces meenemen. Zo zal er structureel en bij alle prudentiële risico's in toezichtonderzoeken aandacht worden besteed aan de bedrijfscultuur en menselijk gedrag. Verder zullen er seminars voor bestuurders en andere beleidsbepalers plaatsvinden, en zal DNB de bewustwording over dit onderwerp, zowel intern als extern, bevorderen door middel van opleiding en communicatie. Gegeven de relatie met het gedragstoezicht werkt DNB op dit terrein samen met de AFM.

3.5.2. Beloningen

DNB heeft in 2009 onderzoek gedaan naar de beloningspraktijken bij 27 financiële ondernemingen, waaronder vergunninghoudende banken en verzekeringsmaatschappijen, alsmede pensioenfondsen en hun uitvoeringsorganisaties in 2007 en 2008. Het onderzoek richtte zich primair op het beleid en de toekenning van beloningen op het topniveau: bestuur, senior management en de (overige) grootste verdienen binnen de onderneming. De onderzoeksgegevens zijn beoordeeld aan de hand van de Principes voor een Beheerst Beloningsbeleid, die DNB en AFM in 2009 hebben geformuleerd. Het onderzoek maakt duidelijk dat de risico's van het beloningsbeleid en (variabele) beloningen nog niet voldoende worden beheerst op een aantal belangrijke onderdelen. Zo wordt bij het toekennen van beloningen een relatief groot accent gelegd op de korte termijn. Daarnaast is de betrokkenheid van de Raad van Commissarissen niet altijd voldoende en zijn er tekortkomingen in de governance-structuur, die een prudente uitvoering van het beleid moet waarborgen.

3.5.3. Vastgoed

In het verslagjaar is in het integriteittoezicht wederom veel aandacht besteed aan de integriteitrisico's bij vastgoedactiviteiten. In 2008 heeft DNB een zeer breed onderzoek gedaan

naar de inherente risico's van de vastgoedactiviteiten van banken. Vervolgens heeft DNB in 2009 ingezoomd op één specifiek risico bij één specifieke vastgoedactiviteit bij een klein aantal instellingen. Daaruit blijkt dat er goede initiatieven zijn ontplooid, maar dat er diverse punten ter verbetering zijn. Zo zijn er bijvoorbeeld nog onvoldoende beheersmaatregelen om bij de besluitvorming iedere (schijn van) belangenverstremgeling te voorkomen. Het valt daarbij op dat de aanbevelingen van de eigen brancheorganisatie, zoals de roulatie van medewerkers, tot nog toe niet of nauwelijks zijn geïmplementeerd. Bij een drietal pensioenfondsen hebben onderzoeken plaatsgevonden naar de beheersing van integriteitsrisico's.

3.5.4. Computercriminaliteit

In 2009 heeft DNB projecten uitgevoerd om de dreiging door computercriminaliteit te analyseren. De analyses duiden op internationaal toenemende betaalpasfraude, computerinbraak bij zowel particulieren als ondernemingen en internetbankierenfraude. Door onderlinge samenwerking en het inkopen van technische kennis, zijn criminelen steeds beter in staat om technisch geavanceerde aanvallen uit te voeren. In Nederland is de schade beperkt maar de toekomst gebiedt wel maatregelen. Doordat DNB regelmatig met de sector heeft afgestemd, is de bewustwording voor de problematiek toegenomen en hebben individuele banken geïnvesteerd in verhoging van de beveiliging. Verdere versterking van de kennisdeling en samenwerking tussen financiële ondernemingen, dienstverleners, klanten en autoriteiten is gewenst. DNB wil hieraan mede in samenwerking met het Financieel Expertise Centrum een belangrijke bijdrage leveren.

3.5.5. Belangenverstremgeling

Bij een tiental pensioenfondsen is onderzoek gedaan in het kader van mogelijke belangenverstremgeling. Pensioenfondsen zijn gevraagd een risicoanalyse op te leveren en op basis daarvan aan te geven hoe integriteitsrisico's gemitigeerd worden. Het bleek dat deze aanpak nog veel vragen oproept bij pensioenfondsen en dat de uitwerking van integere bedrijfsvoering meermaals beter kan. DNB koppelt dit beeld zowel individueel als via de koepels terug en besteedt in presentaties aandacht aan het opstellen van integriteitsbeleid gebaseerd op een risicoanalyse. Voorts bouwt een pensioenfonds de directe vastgoedportefeuille gekoppeld aan de werkgever af, en heeft een bestuurder van een pensioenfonds op aandringen van DNB zijn commissarisfunctie neergelegd bij een vermogensbeheerder waar het betreffende pensioenfonds vermogen belegd heeft.

3.5.6. Self-assessment verzekeraars

In 2009 is een self-assessment integere bedrijfsvoering uitgezet onder een grote groep verzekeraars. Enerzijds was beeldvorming over het niveau van integere bedrijfsvoering bij de deelnemers een doelstelling, anderzijds was het assessment gericht op het bevorderen van het bewustzijn bij verzekeraars met betrekking tot de inhoudelijke aspecten van integere

bedrijfsvoering. Uit de analyse van de ca. 190 ingediende self-assessments komt in algemene zin naar voren dat vooral de aspecten integriteitbeleid, de systematische en doorlopende analyse van integriteitrisico's en het onafhankelijke en interne toezicht op de werking van procedures en maatregelen meer aandacht behoeven. Deze aspecten krijgen daarom verdere aandacht in het toezicht. Bij de gesprekken die hebben plaatsgevonden met deelnemende verzekeraars over de resultaten van het self-assessment is tevens gebleken dat het onderzoek heeft bijgedragen aan bewustwording over integere bedrijfsvoering.

3.5.7. Wet ter voorkoming van witwassen en financiering van terrorisme

Sinds augustus 2008 geldt voor instellingen de Wet ter voorkoming van witwassen en financiering van terrorisme (Wwft). Ondanks de beperkte wijzigingen ten opzichte van al bestaande wettelijke kaders, riep de invoering ervan een reeks van vragen op. In antwoord hierop is DNB met enkele sectoren in overleg getreden en heeft DNB een 'Q&A' in voorbereiding die zij op haar website zal plaatsen. In 2009 heeft DNB bij tien levensverzekeraars onderzoek gedaan naar de beheersing van de door de wet benoemde risico's. Het cliëntonderzoek bij banken is in voorbereiding. Voorts vindt periodiek afstemming en overleg plaats met andere toezichthouders en Financial Intelligence Unit (FIU) over interpretatie van de Wwft.

3.5.8. Sanctiewet en handelsfinanciering

In 2009 is DNB gestart met het onderzoek naar de naleving van de sanctieregelgeving door banken, met bijzondere aandacht voor handelsfinanciering. Binnen dit onderzoek wordt met name ook gekeken naar de naleving van het sanctieregime jegens Iran.

3.5.9. Nationale en internationale samenwerking

In het kader van de versterking van de integriteit van de financiële sector, werkt DNB in het Financieel Expertise Centrum (FEC) op nationaal niveau samen met de AFM, de Belastingdienst, opsporingsdiensten en het Openbaar Ministerie. In 2009 is in FEC-verband aandacht besteed aan de thema's money transfers, vastgoed en beleggingsfraude. Voorts wordt intensief samengewerkt in het project hypotheekfraude, waarbij specifiek aandacht wordt besteed aan de rol van banken, verzekeraars en pensioenfondsen in de bestrijding van deze vorm van fraude. Internationaal levert DNB een bijdrage aan de bestrijding van witwassen, terrorismefinanciering en proliferatiefinanciering door middel van structurele deelname aan de Financial Action Task Force (FATF). Deze werkzaamheden hebben speciaal de aandacht vanwege het Nederlandse voorzitterschap van de FATF (juli 2009 - juni 2010).

3.6 Markttoetreding

3.6.1 Inschrijvingen in de registers

Het aantal kredietinstellingen is licht gestegen, vooral door een toename van het aantal EU-kredietinstellingen dat grensoverschrijdend actief is in Nederland (zie tabel 3.4). In 2009 verleende ongeveer 61% van de in Nederland actieve kredietinstellingen diensten vanuit het buitenland, tegenover 59% in 2008. Het aantal pensioenfondsen is door de aanhoudende consolidatie onder de actieve ondernemingspensioenfondsen verder afgenomen. Het aantal geldtransactiekantoren is afgenomen door invoering van de Payment Services Directive (PSD). De geldtransactiekantoren die geldtransfers aanbieden vallen sinds de implementatie van de PSD in Nederlandse regelgeving op 1 november 2009 onder de categorie betaaldienstverleners en hebben op grond daarvan een vergunning als betaalinstantie nodig van DNB. Ze verkrijgen die vergunning niet automatisch, maar moeten een vergunningprocedure doorlopen die enige maanden in beslag neemt. Hierdoor zijn dergelijke partijen met ingang van november 2009 niet meer zichtbaar in het Wgt-register terwijl zij (nog) niet zijn opgenomen in het Wft-register. Betaaldienstverleners die voor 25 december 2007 al betaaldiensten hebben verleend kunnen van het overgangsregime gebruik maken. De vergunningplicht voor dergelijke partijen zal pas vanaf 30 april 2011 gaan gelden.

Tabel 3.4 - Inschrijvingen in de registers

	2005	2006	2007	2008	2009
Kredietinstellingen	781	738	749	764	777
Verzekeraars	352	368	352	335	320
Herverzekeraars					15
Pensioenfondsen	800	767	713	656	579
Geldtransactiekantoren	28	25	30	29	12
Trustkantoren	119	138	145	152	167

Zie de websites van DNB (www.dnb.nl) en AFM (www.afm.nl) voor de gezamenlijke registers van DNB en AFM.

3.6.2 Verklaring van geen bezwaar

Voor deelnemingen van 10% of meer in of door onder toezicht staande financiële ondernemingen, maar ook voor bepaalde andere handelingen door banken zoals fusies en financiële reorganisaties, is een zogenoemde verklaring van geen bezwaar (vvgb) nodig. DNB behandelt een aanvraag voor een vvgb met toepassing van de procedure voor de beoordeling van vvgb-aanvragen zoals opgenomen in de Europese richtlijn 'deelnemingen in de financiële sector' uit september 2007. Deze richtlijn zal op een later tijdstip worden ingebed in de Wft. Tot die datum past DNB de huidige Wft-bepalingen op dit gebied zoveel mogelijk toe conform de richtlijn. Op grond van de vvgb-richtlijn is de beoordeling van een aanvraag van een vvgb breder en meeromvattend dan voorheen, waarbij ook een striktere procedure wordt gehanteerd.

Het aantal vvgb's is in 2009 verder gedaald naar 384 (zie tabel 3.5). De daling komt vooral voor rekening van de banken. Deze daling past in een trend die al enige jaren zichtbaar is en die in 2007 en 2008 werd doorbroken door de overnames van ABN AMRO en Fortis Nederland. Ook zijn in 2009 meerdere aanvragen van vvgb's ingetrokken of vonden deelnemingen anderszins geen doorgang. Dergelijke aanvragen worden wel in behandeling genomen, maar leiden niet tot een vvgb.

Tabel 3.5 - Aantal verleende vvgb's

	2005	2006	2007	2008	2009
Totaal vvgb's	1.144	941	523	502	384
- banken	210	160	195	175	78
- coöperatieve banken	754	549	-	-	-
- verzekeraars	180	232	190	77	64
- beleggingsondernemingen en beheerders icbe			138	250	242
Totaal groeps-vvgb's	13	22	110	32	25
- banken	7	4	68	9	5
- verzekeraars	6	18	31	8	2
- beleggingsondernemingen en beheerders icbe	-	-	11	15	18

3.6.3 Toetsing beleidsbepalers

Beleidsbepalers moeten uiteraard deskundig zijn, maar ook betrouwbaar. Dit betekent dat hun integriteit buiten twijfel moet staan. Bij het toetsen van de betrouwbaarheid let DNB op relevante strafrechtelijke, financiële, toezicht, fiscale, bestuursrechtelijke en overige antecedenten. In het verslagjaar zijn 1.335 beleidsbepalers getoetst op betrouwbaarheid en/of deskundigheid (zie tabel 3.6).

Tabel 3.6 - Aantal getoetste beleidsbepalers

	2005	2006	2007	2008	2009
Kredietinstellingen	277	236	290	281	293
Verzekeraars	478	533	358	440	378
Overige Wft	-		18	33	3
Pensioenfondsen	904	843	716	691	463
Geldtransactiekantoren	47	40	18	34	66
Trustkantoren	173	129	178	156	132
Totaal	1.879	1.781	1.578	1.635	1.335
Afgekeurde aanvragen	6	2	-	-	1
Ingetrokken aanvragen	13	53	58	33	64

3.7 Handhaving en interventie

3.7.1 *Maatregelen bij onder toezicht staande instellingen*

Om te bepalen welke maatregelen moeten worden ingezet bij overtreding van de financiële wet- en regelgeving maakt DNB een afweging aan de hand van het handhavingsbeleid van de AFM en DNB (zie Stcrt. 11 juli 2008, nr. 132/pag. 30 en www.dnb.nl). DNB beschikt over diverse handhavingsinstrumenten; een aantal van deze instrumenten is geregeld in de financiële wet en regelgeving maar een aantal ook niet. Het handhavingsbeleid van de AFM en DNB is gericht op het bereiken van normconform gedrag door effectief optreden. Dit betekent dat niet elke overtreding leidt tot de inzet van een wettelijk handhavingsinstrument. Met name bij onder toezicht staande ondernemingen speelt een normoverdragend gesprek of een waarschuwingsbrief een belangrijke rol in de handhaving. In veel gevallen heeft een dergelijke maatregel al het gewenste effect, namelijk normconform gedrag. De inzet van wettelijke handhavingsinstrumenten is dan niet meer nodig. Het is sinds 1 juli 2009 mogelijk om voor overtredingen die zijn begaan door een onder toezichtstaande instelling een bestuurlijke sanctie op te leggen aan de natuurlijke persoon die feitelijk leiding heeft gegeven aan die overtreding. Voor overtreding van de Pensioenwet bestond deze mogelijkheid al.

In 2009 is de inzet van het aantal wettelijke maatregelen gestegen (zie tabel 3.7; wanneer welk handhavinginstrument wordt ingezet is vastgelegd in de nota 'Handhavingsbeleid' van DNB en AFM, zie www.dnb.nl). Het aantal pensioenfondsen dat een herstelplan moet indienen is in 2009 fors toegenomen naar 340. Een deel van deze fondsen had al een lopend herstelplan, maar heeft vanwege de ingrijpend gewijzigde financiële situatie in 2009 een nieuw herstelplan moeten inleveren. Het aantal lasten onder dwangsom is gedaald doordat pensioenfondsen de indiening van kwartaalrapportages en jaarstaten sterk hebben verbeterd. Voor beleggingsondernemingen zijn dit jaar voor het eerst lasten onder dwangsom opgelegd voor het niet tijdig indienen van de maand-, kwartaal- en half- jaarrapportages. Van één van de beheerders van beleggingsfondsen waar DNB in 2009 een aanwijzing aan heeft gegeven, heeft de AFM op verzoek van DNB de vergunning ingetrokken. Ook bij de beleggingsondernemingen was in één geval sprake van intrekking van de vergunning door de AFM, (mede) op prudentiële gronden.

Tabel 3.7 - Wettelijke maatregelen bij onder toezicht staande instellingen

	2005	2006	2007	2008	2009	Waarvan:						
						Banken	Verzeke- raars	Pensioen- fondsen ¹	Geldtrans- actiekan- toren ²	Trust- kantoren ³	Beleggings- instellingen	Beleggings- ondernemingen
Last onder dwangsom	117	141	124	319	203		20	181		1		1
Bestuurlijke boete		8	9	8	2			1	1			
Aanwijzing	7	23	11	16	11			2	3	1	3	2
Financieringsplan	1	3	1	8	0							
Saneringsplan	2	2	2	3	4		4					
Herstelplan	6	2		71	343		3	340				
Stille curatele	3	5			3		3					
Aanstelling bewindvoerder					0							
Doorhaling uit het register	4	14			1							1
Aangifte bij het OM	2	1			0							
Noodregeling	1	1	1	2	1	1						
Totaal	143	200	149	427	568	1	30	524	4	2	3	4

¹ In 18 gevallen dwangsommen verbeurd voor een totaal bedrag van EUR 105.000,-. Bestuurlijke boete van EUR 24.000,-.

² Bestuurlijke boete van EUR 16.335,-.

³ Dwangsommen verbeurd voor in totaal EUR 10.000,-.

Naast wettelijke maatregelen heeft DNB in 2009 een groot aantal andere maatregelen getroffen richting instellingen die naar haar oordeel een te hoog risicoprofiel hadden dan wel een onvoldoende beheersing van die risico's. Door verschillende soorten interventies (brieven, gesprekken, rapportages naar aanleiding van onderzoeken) zijn aanpassingen afgedwongen in de omvang van de risico's dan wel de kwaliteit van het beheersingskader. Bij banken zijn bovendien in een aantal gevallen hogere kapitaals- en liquiditeitsbuffers afgedwongen, onder meer in het kader van de tweede pilaar van Basel II. Ook is soms een reductie van de omvang van de aangetrokken spaargelden en deposito's door DNB afgedwongen.

3.7.2 Handhaving ten aanzien van illegale instellingen

DNB doet onderzoek naar ondernemingen die zonder vergunning financiële diensten aanbieden en de markttoetredingsregels van de toezichtwetten overtreden. Gedurende 2009 zijn 90 nieuwe zaken opgepakt. Ten aanzien van illegale investeringsvehikels die inleggaranties hebben afgegeven en bemiddelaars in financiële diensten die zelfstandig gelden van het publiek aantrekken, zijn meer zaken dan in 2008 opgepakt. In 2009 zijn 'vertegenwoordigende kantoren' van buitenlandse banken onder de loep genomen. Deze staan niet onder toezicht van DNB en mogen slechts zeer beperkte activiteiten verrichten. DNB heeft een beperkt aantal overtreders aangetroffen. Deze hebben hun activiteiten aangepast en beperkt ofwel zijn daar onder druk van DNB nog mee bezig.

In 2009 zijn in totaal 23 wettelijke maatregelen getroffen bij illegale instellingen (zie tabel 3.8²). Er is tweemaal extern aangifte gedaan en eenmaal een standpuntbepaling afgegeven. Bij een standpuntbepaling beoordeelt DNB of in een lopende strafzaak de feiten een overtreding van de toezichtwetgeving opleveren.

Een aantal instellingen voldeed in 2009 niet langer aan de voorwaarden die behoren bij de vrijstelling of ontheffing. Dat komt in de meeste gevallen doordat de instelling zich niet langer

² Een standpunt is geen zelfstandige maatregel van DNB en wordt niet meegeteld als wettelijke maatregel.

kan beroepen op een verplichte garantie van een moederverenootschap met voldoende eigen vermogen. Ook bij illegale instellingen kan DNB sinds juli 2009 ook maatregelen treffen ten aanzien van feitelijk leidinggevenden van een instelling. Dat maakt DNB slagvaardiger met betrekking tot het optreden tegen overtredende rechtspersonen die eigenlijk niet meer zijn dan een juridische schil voor een malafide natuurlijke persoon. In deze gevallen kan DNB nu ook rechtstreeks de natuurlijke persoon treffen met een bestuurlijke boete en/of last onder dwangsom.

Tabel 3.8 - Wettelijke maatregelen bij illegale instellingen

	2005	2006	2007	2008	2009	Waarvan in de sectoren:				
						Banken ¹	Verzeke- raars	Pensioen- fondsen	Geldtrans- actiekantoren ²	Trust- kantoren ³
Last onder dwangsom	5	6	4	3	3	1				2
Bestuurlijke boete		16	7	15	8	2		4		2
Publicatie	1	1			4	4				
Aanwijzing	4		3	3	4	3	1			
Stille curatele			1	1	2	2				
Aangifte bij het OM	8	1	2		2	1				1
Noodregeling	3	1			0					
Faillissement op verzoek DNB			1		0					
Totaal	21	25	18	22	23	13	1	0	4	5

¹ Dwangsommen verbeurd voor in totaal EUR 25.000,-. Bestuurlijke boetes voor een totaal bedrag van EUR 31.781,-.

DNB heeft op grond van de Wft 3 lasten onder dwangsom (waarvan 2 opgelegd in 2008) en 1 bestuurlijke boete gepubliceerd.

² Bestuurlijke boetes voor een totaal bedrag van EUR 187.195,-.

³ Bestuurlijke boetes voor een totaal bedrag van EUR 43.562,-.

3.7.3 Meldingen op grond van de Sanctieregelgeving

Op grond van de Sanctieregelgeving moet worden voorkomen dat financiële middelen, direct of indirect, ter beschikking komen aan (rechts)personen en entiteiten die onder een sanctieregime vallen. Volgens de Sanctieregelgeving moeten de betreffende financiële tegoeden worden bevroren en dient de financiële dienstverlening in deze gevallen te worden gestaakt of geweigerd. Financiële instellingen moeten in staat zijn om de genoemde personen en entiteiten te herkennen, hun eventuele tegoeden te bevriezen en dit onmiddellijk te melden aan DNB. In 2009 zijn op grond van de Sanctieregelgeving 21 meldingen gedaan, die overigens meerdere bevroeringen kunnen omvatten. Na onderzoek zijn twee bevroeringen vrijgegeven.

3.7.4 Bezwaar- en beroepsprocedures

Het aantal bezwaarzaken is in 2009 gestegen ten opzichte van 2008 (zie tabel 3.9). Van de 165 bezwaarzaken zijn per 31 december 2009 118 bezwaarzaken afgehandeld. De toename van het aantal bezwaarzaken ten opzichte van 2008 hangt deels samen met de noodregeling van Icesave. Dit betreft bezwaarschriften van (voormalige) Icesave-klienten die bezwaar maken tegen de gehele of gedeeltelijke weigering van hun aanvraag tot een uitkering op grond van het depositogarantiestelsel. Ook lopen er nog bezwaarzaken van (voormalige) klienten van een failliete beleggingsonderneming die aanspraak willen maken op het beleggerscompensatiestelsel. De toename van het aantal bezwaarzaken ten opzichte van 2008 is verder toe te schrijven aan een

wetswijziging op grond waarvan DNB leges in rekening moet brengen voor het verlenen van verklaringen van geen bezwaar. Hiernaast hebben, als gevolg van een uitspraak uit 2008, waarin het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBB) de betreffende Kostenregelingen voor het doorlopend toezicht voor beleggingsondernemingen gedeeltelijk onverbindend heeft geacht, relatief veel beleggingsondernemingen en beleggingsinstellingen in 2009 bezwaar gemaakt tegen de kostenaanslagen die DNB in 2009 heeft opgelegd.

Het aantal (hoger) beroepszaken is in 2009 licht gedaald ten opzichte van 2008 (zie tabel 3.9). In 2009 hebben de rechtbank Rotterdam en het CBB 18 van de in totaal 38 (hoger) beroepszaken afgehandeld. Eén zaak daargelaten heeft de bestuursrechter alle getoetste DNB-besluiten of de rechtsgevolgen daarvan in stand gelaten. In die ene zaak volgde het CBB DNB niet in haar uitleg over de definitie 'trustkantoor' in de Wet toezicht trustkantoren. Op basis daarvan heeft het CBB het DNB-besluit tot weigering van de aangevraagde vergunning herroepen en ambtshalve besloten dat de aanvraag buiten behandeling wordt gelaten. Als gevolg van een grote handhavingsactie tegen illegale instellingen in 2008, lopen er thans in (hoger) beroep relatief veel boetes van trustkantoren die zonder vergunning de markt hebben betreden. Inmiddels zijn vier van deze elf zaken in beroep afgehandeld, waarbij alle opgelegde boetes in stand zijn gebleven.

Tabel 3.9 - Bezwaar- en (hoger) beroepsprocedures

	Bezwaarschriftprocedures					(Hoger) beroepsprocedures				
	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
Kredietinstellingen (Wtk, Wft)	8	42	19	10	45 (32)	9	15	14	7	10 (4)
Verzekeraars (Wtv, Wtn, Wft)	17	23	21	4	23	6	8	5	7	6
Pensioenfondsen (Pw, Psw, Wvb, Wet Bpf 2000)	49	60	41	36	38	5	8	12	14	5
Geldtransactiekantoren (Wgt)	9	3	6	2	4	10	8	2		
Trustkantoren (Wtt)	5	4	4	19	8	3	4	5	6	11
Beleggingsinstellingen (Wtb, Wft)	2				8					
Beleggingsondernemingen (Wte, Wft)	53	61	21	43	39 (7)		8	9	7	6 (2)
Totaal	143	193	112	114	165 (39)	33	51	47	41	38 (6)

Toelichting: Dit betreft de in het betreffende jaar afgesloten zaken alsmede de per 31 december van het betreffende jaar nog in behandeling zijnde zaken. Cijfers tussen haken in de kolom 2009 betreft het aantal zaken van particulieren over de toepassing van het depositogarantiestelsel (Icesave, Indover, Van der Hoop) resp. het beleggingscompensatiestelsel (TPC) en zijn meegeteld met het totaal aantal zaken van kredietinstellingen en beleggingsondernemingen.

4 KOSTEN EN FINANCIERING

De kosten van het toezicht bedragen EUR 95,5 miljoen. Dat is EUR 9,1 miljoen meer dan begroot (EUR 86,4 miljoen). Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door EUR 7,4 miljoen hogere pensioenlasten in verband met de toepassing van RJ 271. In paragraaf 4.4.1 wordt ingegaan op de ontwikkeling van de toezichtkosten. Vervolgens wordt ingegaan op de aansprakelijkstellingen (paragraaf 4.4.2), waarna in paragraaf 4.4.3 wordt ingegaan op de financiering van het toezicht. Deze is gebaseerd op een door de minister vastgestelde heffingsystematiek, welke naar aanleiding van de uitspraak van het College van Beroep voor het bedrijfsleven van 18 juni 2008 is aangepast.

4.4.1. Toezichtkosten

Tabel 4.1 - Werkelijke kosten 2009 per groep financiële instellingen

EUR miljoen						
	Realisatie 2009	Begroting 2009	Verschil	Realisatie 2008	Realisatie 2007	Realisatie 2006
Banken ¹	38,16	34,81	3,35	35,04	45,21	35,82
Pensioenfondsen	23,71	19,31	4,40	17,15	21,38	20,19
Verzekeraars	23,70	22,68	1,02	20,97	25,16	24,94
<i>Verzekeraars (exclusief Zorg)</i>	<i>19,96</i>	<i>18,92</i>	<i>1,03</i>	<i>17,29</i>	<i>20,31</i>	
<i>Zorgverzekeraars</i>	<i>3,74</i>	<i>3,76</i>	<i>-0,02</i>	<i>3,68</i>	<i>4,85</i>	
Geldtransactiekantoren	2,41	2,09	0,32	1,77	2,62	2,42
Trustkantoren	2,87	2,66	0,21	2,83	3,73	2,85
Beleggingsinstellingen	0,83	0,73	0,10	0,63	0,56	0,77
Beleggingsondernemingen	2,71	2,42	0,28	2,38	2,87	2,76
Casino's, cc-mijnen en sanctiewet	0,26	0,51	-0,25	0,35	0,72	0,65
FEC-eenheid	0,84	1,14	-0,30	0,14	0,00	0,00
Totaal toezichtkosten	95,47	86,35	9,13	81,24	102,26	90,39
Bijdrage instellingen voor toezichtkosten	74,65	67,40	7,25	58,74	84,94	75,59
Gemiddeld aantal fte's ²	641	655	-14	642	657	637

¹ Banken inclusief Electronische geldinstellingen en overige kredietinstellingen (niet banken).

² Direct personeel plus toegerekende ondersteuning (194 fte in 2009); fte's 2006 gecorrigeerd voor systeemwijziging in 2007.

De totale toezichtkosten zijn EUR 9,1 miljoen hoger dan begroot, vooral vanwege de stijging van de pensioenlast van DNB (effect ten opzichte van de begroting: + EUR 7,4 miljoen). Deze stijging is veroorzaakt door lagere rendementen op de beleggingen van het pensioenfonds van DNB welke doorwerken in de pensioenlasten op grond van RJ 271. Met ingang van 2010 zal voor de berekening van de pensioenlasten gebruik worden gemaakt van de mogelijkheid deze te baseren op de betaalde premies. Dit in tegenstelling tot 2009 en voorgaande jaren waarbij de pensioenlasten, conform RJ 271, zijn gebaseerd op een actuariële berekening. De nieuwe systematiek sluit beter aan bij de opzet van het Nederlandse pensioenstelsel. Daarnaast verwacht DNB door deze systematiek een stabielere ontwikkeling van de toekomstige pensioenlasten.

Verder hebben de aan de crisis gerelateerde werkzaamheden in het verslagjaar effect gehad op de kostenrealisatie van toezicht. Voor de evaluatie van de herstelplannen van pensioenfondsen medio 2009 zijn EUR 2,5 miljoen aan extra kosten gemaakt. Daarnaast is externe expertise ingehuurd voor (met name) het banktoezicht (+ EUR 1,9 miljoen, waarvan + EUR 1,3 miljoen juridische expertise). Tegenover deze extra kosten staan lagere personeelskosten (- EUR 2,6 miljoen) onder meer als gevolg van inzet van toezichtcapaciteit voor financiële stabiliteitswerkzaamheden, lagere kosten voor ondersteuning en het niet hoeven treffen van de reorganisatievoorziening voor de archief functie van DNB.

Banken (kredietinstellingen)

De overschrijding in 2009 van EUR 3,4 miljoen (10%) voor banken wordt voornamelijk veroorzaakt door de stijging van de pensioenlasten (+ EUR 3,0 miljoen). De resterende overschrijding van EUR 0,4 miljoen is het gevolg van crisis gerelateerde activiteiten en maatregelen bij banken. Voor deze werkzaamheden is meer dan begroot gebruik gemaakt van juridisch advies (+ EUR 1,3 miljoen) en overige expertise (+ EUR 0,5 miljoen). Deze lastenstijgingen worden deels weer gecompenseerd door de eerder genoemde lagere personeelskosten (- EUR 1,4 miljoen).

Pensioenfondsen

De kosten voor het pensioentoezicht zijn EUR 4,4 miljoen (8%) hoger dan begroot. De overschrijding wordt veroorzaakt door het pensioeneffect (+ EUR 1,6 miljoen), inhuur van additionele capaciteit (+ EUR 2,5 miljoen) en extra (interne) personele inzet (+ EUR 0,3 miljoen) ten behoeve van de beoordeling van de herstelplannen van de pensioenfondsen.

(Zorg-)Verzekeraars

De kosten voor het toezicht op schade- en levensverzekeraars zijn EUR 1,0 miljoen (5%) hoger dan begroot. Deze overschrijding wordt geheel veroorzaakt door het pensioeneffect (+ EUR 1,6 miljoen). De hogere pensioenlast wordt gedeeltelijk gecompenseerd door de eerder genoemde lagere personeelskosten (- EUR 0,6 miljoen).

De kosten voor het toezicht op zorgverzekeraars zijn eind 2009 conform begroting. Wanneer wij echter de hogere pensioenlast (+ EUR 0,4 miljoen) buiten beschouwing laten, is ook hier sprake van een onderschrijding (- EUR 0,4 miljoen). Vanwege schaarste van goed gekwalificeerd personeel was de personele inzet op het directe toezicht van zorgverzekeraars lager dan begroot.

Overige instellingen en Sanctiewet

De overschrijding van het budget (+ EUR 0,3 miljoen) voor toezicht op Geldtransactiekantoren wordt veroorzaakt door het pensioeneffect (+ EUR 0,2 miljoen) en extra capaciteit vanwege de

inbedding van de Payment Services Directive in de Wet op het financieel toezicht (Wft). Onder de nieuwe PSD-regeling zijn inmiddels 21 vergunningsaanvragen in behandeling genomen, wat meer is dan verwacht.

De overschrijding van het budget bij Trustkantoren (+ EUR 0,2 miljoen) en beleggingsinstellingen (+ EUR 0,1 miljoen) wordt geheel veroorzaakt door het pensioeneffect. Voor beleggingsondernemingen geldt dat de overschrijding van het budget (+ EUR 0,3 miljoen) voor EUR 0,2 miljoen wordt veroorzaakt door het pensioeneffect en voor EUR 0,1 miljoen door hogere kosten in verband met een aantal probleemdossiers.

De kosten voor het toezicht op de casino's en creditcardmaatschappijen uit hoofde van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) en voor het toezicht uit hoofde van de Sanctiewet onderschrijden met EUR 0,3 miljoen. Dit is het gevolg van prioritering ten gunste van crisis gerelateerde werkzaamheden.

FEC-eenheid

Ondanks het pensioeneffect (+ EUR 0,1 miljoen) zijn de gerealiseerde kosten van de FEC-eenheid EUR 0,3 miljoen lager dan begroot. Dit wordt veroorzaakt doordat het FEC in 2009 bij DNB van start is gegaan waarbij de medewerkers in de loop van het jaar zijn aangetrokken. In de begroting is uitgegaan van een volledig jaar.

4.4.2. Aansprakelijkstellingen

Het kan voorkomen dat DNB uit hoofde van haar toezichttaak of anderszins aansprakelijkstellingen ontvangt (of aankondigingen van aansprakelijkstellingen). De directie beoordeelt (mede op basis van ingewonnen juridisch advies) of deze (aankondigingen van) aansprakelijkstellingen gezien de strekking, materialiteit en waarschijnlijkheid mogelijk zouden kunnen leiden tot een niet of niet volledig als toezichtkosten verhaalbare claim in welk geval besloten wordt al dan niet een voorziening te treffen. Indien het bedrag waarvoor de verplichting kan worden afgewikkeld niet met voldoende betrouwbaarheid kan worden vastgesteld, wordt volstaan met vermelding in deze toelichting. De directie heeft ter zake de ontvangen aansprakelijkstellingen geen aanleiding gezien om in het verslagjaar een voorziening te treffen. De relevante lopende zaken worden hieronder toegelicht.

NV Levensverzekering Maatschappij 'Vie d'Or'

De aansprakelijkheidsprocedure van de Stichting Vie d'Or tegen onder andere DNB is in 2009 beëindigd, nadat in september 2009 de overeenkomst die voorziet in een regeling voor oud-

polishouders van Vie d'Or tussen de Stichting Vie d'Or, Deloitte Accountants, Heijnis & Koelman, DNB, de Staat en het Verbond van Verzekeraars verbindend en niet meer opzegbaar is geworden. Bij uitspraak van het Gerechtshof Amsterdam van april 2009 was de overeenkomst eerder verbindend verklaard met een mogelijkheid voor oud-polishouders zich aan de in de overeenkomst opgenomen regeling te onttrekken. In 2009 heeft deze kwestie niet tot aanvullende lasten voor DNB geleid.

Vorderingen van voormalige directeurs van twee kredietinstellingen

In een procedure waarin een voormalige directeur van een kredietinstelling DNB aansprakelijk heeft gesteld, heeft het Gerechtshof Den Haag, waarnaar de zaak door de Hoge Raad in 2007 was verwezen, in juli 2009 geconcludeerd dat DNB niet onrechtmatig jegens betrokkene heeft gehandeld en alle vorderingen tegen DNB afgewezen. Tegen deze uitspraak is geen cassatie ingesteld.

In een andere procedure hebben twee voormalige directeurs van een kredietinstelling in 2009 hoger beroep bij het Gerechtshof Amsterdam ingediend tegen de uitspraak van de rechtbank Amsterdam van 31 december 2008, waarin alle vorderingen tegen DNB tot schadevergoeding door de rechtbank werden afgewezen. Een inhoudelijke behandeling van het hoger beroep zal in 2010 plaatsvinden.

Fortis – Belgische Fortis aandeelhouders / Stichting Fortis Effect / groep particuliere houders van een (beweerdelijk) belang in Fortis

Enkele Fortis-aandeelhouders hebben DNB en enkele andere partijen gedagvaard voor de Rechtbank van Koophandel te Brussel. Zij vorderen in deze procedure van DNB een schadevergoeding van EUR 5 per aandeel. Onbekend is om hoeveel aandelen het gaat. Op 8 december 2009 heeft de Rechtbank van Koophandel de vordering jegens DNB afgewezen. Stichting Fortis Effect en enkele andere partijen (hierna: "Stichting Fortis Effect") hebben onder andere DNB bij brief van 22 oktober 2008 aansprakelijk gesteld voor door haar geleden schade wegens (beweerdelijk) falend toezicht op Fortis. Stichting Fortis Effect stelt dat de door haar geleden schade ten minste EUR 10 miljard bedraagt. DNB heeft iedere aansprakelijkheid afgewezen.

Een groep particulieren die een beweerdelijk belang (aandelen, obligaties, opties of anderszins) in Fortis hadden, heeft DNB bij brief van 6 januari 2010 aansprakelijk gesteld voor schade die zij stellen te hebben geleden wegens onder andere (beweerdelijk) falend toezicht op Fortis. DNB heeft iedere aansprakelijkheid afgewezen.

DSB – Stichting Hypotheekleed / Stichting Spaarders DSB

Twee stichtingen hebben DNB aansprakelijk gesteld voor schade van gedupeerde rekeninghouders van DSB Bank NV. Een van deze stichtingen heeft aangekondigd een collectieve actie tegen DNB te zullen voeren. Deze stichting stelt dat het geclaimde schadebedrag in totaal meer dan EUR 100 miljoen bedraagt. DNB heeft iedere aansprakelijkheid afgewezen.

4.4.3. Financiering toezichtkosten

De financiering vindt plaats op basis van een door de minister vastgestelde heffingssystematiek (zie bijlage 2). Eens per jaar wordt een rekening verzonden aan de instellingen. In die rekening wordt het exploitatiesaldo van de verschillende groepen financiële instellingen over het voorgaande jaar verrekend met de heffing (op basis van de begroting) voor het lopende jaar. Het exploitatiesaldo over 2009 is het bedrag dat in 2010 met de overheid en instellingen moet worden verrekend. De verrekening gebeurt op basis van de instemming van de minister met een daartoe strekkend voorstel in de verantwoording. Het exploitatiesaldo wordt per groep financiële instellingen in twee stappen vastgesteld. Eerst wordt de definitieve heffing berekend op basis van de werkelijke kosten (zie Tabel 4.2. Nacalculatie overheidsbijdrage en bijdrage instellingen over 2009). Vervolgens wordt het exploitatiesaldo berekend. Dit gebeurt door het verschil tussen het definitief te heffen bedrag en de gerealiseerde opbrengsten³ (het voorschot) te nemen (zie Tabellen 4.3. en 4.4.)

Tabel 4.2 - Nacalculatie overheidsbijdrage en bijdrage instellingen over 2009

EUR miljoen	Werkelijke kosten 2009	Nacalculatie bijdrage overheid	waarvan bijdrage handhaving	waarvan bijdrage wet- en reg.	waarvan overgangs- regeling	Nacalculatie bijdrage instellingen
Banken ¹	38,16	7,20	4,96	2,24		30,96
Pensioenfondsen	23,71	2,19	1,66	0,53		21,52
Verzekeraars	23,70	5,28	3,32	1,96		18,42
Verzekeraars (exclusief Zorg)	19,96	4,43	2,79	1,64		15,52
Zorgverzekeraars	3,74	0,85	0,52	0,32		2,89
Geldtransactiekantoren	2,41	2,20	2,17	0,03		0,21
Trustkantoren	2,87	2,30	2,30	0,00		0,57
Beleggingsinstellingen	0,83	0,03	0,03	0,00		0,79
Beleggingsondernemingen	2,71	0,52	0,11	0,01	0,40	2,18
Casino's, cc-mijnen en sanctiewet	0,26	0,26	0,26	0,00		0,00
FEC-eenheid	0,84	0,84	0,84	0,00		0,00
Totaal	95,47	20,82	15,64	4,77	0,40	74,65

¹ Banken inclusief Electronische geldinstellingen en overige kredietinstellingen (niet banken).

Bij de verdeling van de kosten tussen overheid en financiële instellingen is rekening gehouden met de aanvullende overheidsbijdrage voor het voorbereiden van wet- en regelgeving in 2009. Deze bijdrage is het gevolg van de uitspraak van het College van Beroep voor het bedrijfsleven op 18 juni 2008. Ook is rekening gehouden met de overgangsregeling voor beleggings-

³ De gerealiseerde opbrengsten bestaan uit de heffing op basis van de begroting en de opbrengsten uit boetes, dwangsommen en leges. Als gevolg van tarifiering en bijbehorende afrondingsverschillen, kan de heffing op basis van de begroting enigszins afwijken van de begrote kosten.

ondernemingen met een publieksfunctie naar aanleiding van de aanpassing van de heffingssystematiek voor deze groep in 2008.

Tabel 4.3 - Te verrekenen met overheid in 2010

EUR miljoen			
	Nacalculatie bijdrage overheid	Voorschot	Te verrekenen
Banken ¹	7,20	6,37	0,83
Pensioenfondsen	2,19	1,78	0,41
Verzekeraars	5,28	4,98	0,30
<i>Verzekeraars (exclusief Zorg)</i>	4,43	4,14	0,29
<i>Zorgverzekeraars</i>	0,85	0,84	0,01
Geldtransactiekantoren	2,20	1,88	0,32
Trustkantoren	2,30	2,13	0,17
Beleggingsinstellingen	0,03	0,04	-0,01
Beleggingsondernemingen	0,52	0,12	0,40
Casino's, cc-mijen en sanctiewet	0,26	0,51	-0,25
FEC-eenheid	0,84	1,14	-0,30
Totaal	20,82	18,95	1,87

¹ Banken inclusief Electronische geldinstellingen en overige kredietinstellingen (niet banken).

Tabel 4.4 - Te verrekenen met instellingen in 2010

EUR miljoen						
	Nacalculatie bijdrage instellingen	Voorschot totaal	waarvan regulier	waarvan leges	waarvan b&d ²	Te verrekenen
Banken ¹	30,96	30,39	28,53	1,79	0,06	0,57
Pensioenfondsen	21,52	19,15	17,48	0,00	1,68	2,36
Verzekeraars	18,42	18,43	17,59	0,84	0,00	-0,01
<i>Verzekeraars (exclusief Zorg)</i>	15,52	15,49	14,65	0,84	0,00	0,03
<i>Zorgverzekeraars</i>	2,89	2,93	2,93	0,00	0,00	-0,04
Geldtransactiekantoren	0,21	0,26	0,20	0,04	0,02	-0,05
Trustkantoren	0,57	0,80	0,55	0,08	0,17	-0,23
Beleggingsinstellingen	0,79	0,76	0,69	0,07	0,00	0,03
Beleggingsondernemingen	2,18	2,23	1,76	0,47	0,00	-0,04
Casino's, cc-mijen en sanctiewet						
FEC-eenheid						
Totaal	74,65	72,01	66,78	3,30	1,93	2,64

¹ Banken inclusief Electronische geldinstellingen en overige kredietinstellingen (niet banken).

² Boetes en dwangsommen.

DNB stelt voor om voor alle doelgroepen het exploitatiesaldo over 2009 met de instellingen en de overheid te verrekenen in 2010. Als de minister dit voorstel volgt, betekent dit dat de afrekening van 2009 wordt gecombineerd met de heffing op basis van de begroting 2010. De aanvullende overheidsbijdrage ad EUR 1,9 miljoen wordt verrekend met de uitkering van het slotdividend over 2009 van DNB aan de Staat.

5. ACCOUNTANTSVERKLARING

Deze accountantsverklaring is afgegeven ten behoeve van het Ministerie van Financiën en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Opdracht

Ingevolge uw opdracht hebben wij de bijgevoegde ZBO-verantwoording 2009 van De Nederlandsche Bank N.V. te Amsterdam over het boekjaar 2009 gecontroleerd. De verantwoording is gedateerd 26 februari 2010. Deze verklaring heeft uitsluitend betrekking op:

- Tabel “Kosten en financiering toezicht” op blz 6;
- Tabel 4.1. op blz 44 “Werkelijke kosten 2009 per groep financiële instellingen”;
- Tabel 4.2. op blz 48 “Nacalculatie overheidsbijdrage en bijdrage instellingen over 2009”;
- Tabel 4.3. op blz 49 “Te verrekenen met overheid in 2010”;
- Tabel 4.4. op blz 49 “Te verrekenen met instellingen in 2010”;
- Bijlage 3 “Kosten toezicht” op blz 57-58.

De verantwoording is opgesteld onder verantwoordelijkheid van de directie van de vennootschap. Het is onze verantwoordelijkheid een accountantsverklaring inzake deze opgave te verstrekken.

Werkzaamheden

Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht. Volgens deze richtlijnen dient onze controle zodanig te worden gepland en uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de verantwoording geen onjuistheden van materieel belang bevat. Een controle omvat onder meer een onderzoek door middel van deelwaarnemingen van informatie ter onderbouwing van de bedragen en toelichtingen in de verantwoording. Tevens omvat een controle een beoordeling van de grondslagen kostentoerekening, zoals uiteengezet in Bijlage 2 op de pagina's [53] tot en met [56], die bij het opstellen van de verantwoording zijn toegepast en van belangrijke schattingen die de directie van de vennootschap daarbij heeft gemaakt, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de verantwoording. Wij zijn van mening dat onze controle een deugdelijke grondslag vormt voor ons oordeel.

Oordeel

Wij zijn van oordeel dat de verantwoording een getrouw beeld geeft van de kosten, opbrengsten en voorschotten van het toezicht over het jaar 2009. Deze voldoen aan aanvaardbare bedrijfseconomische grondslagen.

Amsterdam, 26 februari 2010

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

R.A.J. Swaak RA

BIJLAGE 1 BEDRIJFSVOERING

In het verslagjaar is de reorganisatie in de facilitaire dienstverlening en de financiële ondersteuning afgerond. Ook is een reorganisatie doorgevoerd in de documentaire informatie en archieffunctie van DNB. Deze reorganisaties passen in het streven naar een verdere verbetering van de efficiëntie en professionaliteit van de bedrijfsvoering.

DNB blijft investeren in het aantrekken en ontwikkelen van talentvol personeel. De arbeidsmarkt is in 2009 verruimd en ook de grotere bekendheid van DNB heeft ertoe bijgedragen dat DNB meer reacties op vacatures heeft ontvangen. Speerpunten in het HRM-beleid zijn leeftijdsbewust beleid, talentmanagement, mobiliteit en diversiteit (zie het Maatschappelijk verslag 2009 van DNB).

In het verslagjaar is verder gewerkt aan de verbouwing van het kantoor in Amsterdam. Het kantoor in Apeldoorn is eind 2009 gesloten. Voor medewerkers uit Apeldoorn is een afzonderlijk flankerend beleid ingevoerd, waardoor zij worden ondersteund bij de verhuizing van hun werkzaamheden naar Amsterdam.

Een ander belangrijk project in 2009 was de ontwikkeling van locatie-ongebonden werken ter verbetering van kennisdeling en een verdere professionalisering van de organisatie. Dit wordt ondersteund met de invoering van een nieuw systeem voor archivering en kennisdeling en een nieuwe inrichting van de kantoorautomatisering van DNB.

De ontwikkelingen met betrekking tot het risicobeheersings- en controlesysteem van DNB worden beschreven in paragraaf 8.5. van het Jaarverslag 2009 van DNB.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Maatschappelijke verantwoordelijkheid is onderdeel van de missie en strategie van DNB. DNB integreert en verankert duurzaamheid zo veel mogelijk in haar bedrijfsvoering en taakuitoefening. Om de transparantie te verhogen en vergelijking met soortgelijke organisaties als DNB mogelijk te maken, zal DNB de jaarlijkse MVO-verslaglegging in lijn te brengen met de mvo-verslaggevingsrichtlijnen van het Global Reporting Initiative (GRI). Een verificatie van dit verslag is gedaan door KPMG Sustainability.

Speerpunten in het MVO-beleid van DNB zijn (verdere) integratie van MVO in de kerntaken, milieu en inkoop, sociaal beleid, integriteit en maatschappelijke betrokkenheid.

Ook overlegt DNB met belanghebbenden – de stakeholders van DNB - over hun visie, perceptie en verwachtingen ten aanzien van ons MVO-beleid. De uitkomsten van deze dialoog dienen als input voor verdere invulling, aanscherping én uitvoering van dit beleid en worden verder belicht in het Maatschappelijk verslag 2009 van DNB.

BIJLAGE 2 GRONDSLAGEN KOSTENTOEREKENING

Deze bijlage geeft een overzicht van de grondslagen die in deze ZBO-verantwoording zijn gehanteerd bij de toerekening van de kosten aan de ZBO-taken van DNB.

Gehanteerde sleutels

De toerekening van de kosten naar de hoofdtaken en toezichtwetten gebeurt voor de primaire divisies aan de hand van de capaciteitsverdeling (in fte's). Voor de toerekening van de interne ondersteuning zijn de sleutels in de onderstaande tabellen gehanteerd.

Tabel Belangrijkste toerekeningsleutels ondersteuning*		
Aspect	Belangrijkste elementen	Toegerekend naar/ op basis van
Besturing	Directie	Personele capaciteit afdelingen
	Finance	Personele capaciteit afdelingen
Iad	Procesoptimalisatie	Afgenomen uren
	Bedrijfsadministratie	Personele capaciteit afdelingen
Ict	Accountantsonderzoeken	Personele capaciteit afdelingen
	Ict werkplekken	Aantal pc's
	Exploitatie	Gebruikte applicaties en data-opslag
P&O	Ict advies en projecten	Afgenomen uren
	P&O Advies en beleid	Personele capaciteit afdelingen
Informatie / communicatie	Archief	Aantal opgeslagen documenten
	Bibliotheek	Obv percentage gebruik
	Communicatie-advies	Afgenomen uren
	Communicatiebeleid	Personele capaciteit afdelingen
	Vertalingen	Afgenomen uren
	Informatiedesk	Personele capaciteit afdelingen
Facilitair	Huisvesting	Aantal vierkante meters
	Fd werkplekken	Aantal werkplekken
	Repro	Gemaakte repro kosten in euro
	Fd advies	Afgenomen uren
	Inkoop	Personele capaciteit afdelingen
Beveiliging en transport	Standaard bewaking kantoorpand	Personele capaciteit afdelingen
	Beveiligingsbeleid, bewaking en transport waarden	Betalingsverkeer

* Voor de overzichtelijkheid zijn hier niet alle producten met hun kostenverdeelsleutel weergegeven.

De verdeling van de gerealiseerde toezichtkosten over de doelgroepen is grotendeels gebaseerd op de verantwoording van bestede capaciteit (urenverantwoording).

Heffingssystematiek

In 2003 is het huidige bekostigingssysteem voor het financiële toezicht door de minister van Financiën ingevoerd. Dit vond plaats aan de hand van het rapport 'Herziening financiering toezicht op de financiële marktsector' (Tweede Kamer, vergaderjaar 2002-2003, 28122, nr.16) van een werkgroep van Financiën en de toezichthouders. Mede op grond van het rapport 'Maat Houden' (Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24036, nr.22) is het profijtbeginsel voor de toerekening van de kosten van het toezicht geïntroduceerd. Dit betekent dat:

- a. de kosten voor het toezicht, behoudens de kosten van de repressieve handhaving en het toezicht uit hoofde van Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) en de sanctiewet, worden gefinancierd door de onder toezicht staande instellingen;
- b. daarbinnen de kosten van bepaalde toezichthandelingen worden gefinancierd door de instellingen voor wie deze handelingen worden verricht, ook wel leges genoemd.

Op basis van een inschatting in 2003 van het aandeel van repressieve handhaving en het toezicht uit hoofde van Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) en de sanctiewet zijn voor drie jaar vaste percentages voor de overheidsbijdrage vastgesteld. In 2007 is de bekostiging van het toezicht door het ministerie van Financiën, DNB en de AFM geëvalueerd. Dit heeft op 9 juli 2007 geresulteerd in een rapportage aan de Tweede Kamer. In 2007 is ook de overheidsbijdrage voor het toezicht van DNB geëvalueerd. Op grond van de uitkomsten is per doelgroep een percentage voor de overheidsbijdrage voorgesteld (zie percentages in de tabel in de hiernavolgende paragraaf) . Dit percentage zal periodiek worden herzien, voor het eerst in 2011.

Op 18 juni 2008 heeft het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBb) twee uitspraken ten aanzien van vier effecteninstellingen (thans: beleggingsondernemingen) gedaan over de doorberekening van toezichtkosten in 2005 onder de Wet toezicht effectenverkeer 1995 (de Wte 1995). Het CBb heeft geoordeeld dat artikel 42 Wte 1995 geen grondslag biedt voor doorberekening aan instellingen van de kosten van de toezichthouders die rechtstreeks verband houden met het tot stand brengen van wet- en regelgeving. Naar aanleiding van de uitspraken van het CBb heeft de minister van Financiën besloten dat de overheid met ingang van 2007 de kosten van DNB zal vergoeden die rechtstreeks verband houden met het tot stand brengen van wet- en regelgeving.

Daarnaast is naar aanleiding van de CBb-uitspraak de heffingsmaatstaf met bijbehorende bandbreedtes en bedragen voor beleggingsondernemingen met een publieksfunctie met ingang van 2008 gewijzigd. De nieuwe heffingsmaatstaf leidt tot aanmerkelijk hogere kosten voor een bepaalde categorie van (kleine) beleggingsondernemingen. Teneinde deze plotselinge en onvoorzienbare betekenisvolle stijging door de latere vaststelling van de tarieven te ondervangen,

zal de Staat gedurende een overgangperiode van drie jaar de uit de gewijzigde heffingsmaatstaf voortkomende kostenstijging deels voor zijn rekening nemen. Voor 2008 was sprake zijn van een volledige compensatie terwijl het kortingspercentage voor de jaren 2009 en 2010 in beginsel 50% respectievelijk 25% zal zijn.

De heffingssystematiek per doelgroep⁴ is als volgt:

Doelgroep	Kernelementen
Banken	<ul style="list-style-type: none"> - overheidsbijdrage: 13 procent - aanvullende overheidsbijdrage i.v.m. CBb-uitspraak - vast tarief per rapporterende instelling (afdeling I, II en III instellingen) - variabel tarief (van toepassing op afdeling I en II instellingen) op basis van Risk Weighted Assets (RWA) volgens degressief stelsel
Pensioenfondsen	<ul style="list-style-type: none"> - reguliere overheidsbijdrage: 7 procent - aanvullende overheidsbijdrage i.v.m. CBb-uitspraak - vast tarief per instelling - variabel tarief op basis van premie-inkomen en directe beleggingsopbrengsten
Verzekeraars	<ul style="list-style-type: none"> - reguliere overheidsbijdrage: 14 procent - aanvullende overheidsbijdrage i.v.m. CBb-uitspraak - vast tarief per instelling - variabel tarief op basis van bruto premie inkomen of aantal verzekerden (Zorgverzekeraars)
Geldtransactie-kantoren	<ul style="list-style-type: none"> - reguliere overheidsbijdrage: 90 procent - vast tarief per rapporterende instelling - variabel tarief op basis van geldstromen
Beleggingsinstellingen	<ul style="list-style-type: none"> - reguliere overheidsbijdrage: 4 procent - aanvullende overheidsbijdrage i.v.m. CBb-uitspraak - op basis van het balanstotaal. Dit kan mogelijk worden herzien, afhankelijk van het lopende wetswijzigingstraject
Beleggings-ondernemingen	<ul style="list-style-type: none"> - reguliere overheidsbijdrage: 4 procent - aanvullende overheidsbijdrage i.v.m. CBb-uitspraak - op basis van de voor het gedragtoezicht geldende heffingssystematiek
Trustkantoren	<ul style="list-style-type: none"> - reguliere overheidsbijdrage: 80 procent - tarief op basis van omzet
Wwft ⁵ , Sanctiewet	<ul style="list-style-type: none"> - overheidsbijdrage: 100 procent
FEC-eenheid	<ul style="list-style-type: none"> - overheidsbijdrage: 100 procent

⁴ Doelgroepen worden in de diverse kostenregelingen aangeduid met categorieën.

⁵ Betreft het Wwft-toezicht op casino's en creditcardmaatschappijen. Overige toezichtkosten in verband met de Wwft zijn opgenomen in de kosten per sector.

Leges voor individuele handelingen

In de wet- en regelgeving is vastgelegd dat de toezichthouders voor individuele handelingen leges moeten heffen. Deze bevoegdheid heeft over het algemeen een 'dwingend' karakter. Deze leges worden jaarlijks bij Ministeriële Regeling vastgesteld op voorstel van de toezichthouder. De eenmalige toezichthandelingen waarvoor leges kunnen worden vastgesteld, worden onderscheiden in:

- i. 'pre-toelatingshandelingen': vergunning, ontheffing, verklaring van ondertoezichtstelling, inschrijving in het register, betrouwbaarheids- en deskundigheidstoetsing in het kader van vergunning en inschrijving in het register;
- ii. 'post-toelatingshandelingen': verklaring van geen bezwaar, betrouwbaarheids- en deskundigheidstoetsing na melding of in het kader van een verklaring van geen bezwaar.

Boetes en dwangsommen

Door de opgelegde boetes en dwangsommen betalen overtreders (een deel van) de eigen extra toezichtkosten. De boetes en dwangsommen worden niet in de begroting opgenomen. Het totaal van de in enig jaar ontvangen boetes en dwangsommen wordt sectorgewijs verrekend met de heffingen van de instellingen van het daaropvolgende jaar.

Wijze van heffen en verrekenen

Jaarlijks wordt door DNB een factuur verzonden aan de onder toezicht staande instellingen. Hierbij worden de kosten die voortvloeien uit de goedgekeurde begroting van het lopende jaar in rekening gebracht, gesaldeerd met het exploitatiesaldo van het voorgaande jaar.

BIJLAGE 3 KOSTEN TOEZICHT

Tabel Ontwikkeling toezichtkosten

EUR miljoen

	Banken 1)	Pen- sioen- fond- sen	Verze- keraars 2)	Geld trans- actie- kanto- ren	Beleg- gings- instel- lingen	Beleg- gings- onderne- mingen	Trust kan- toren	Casino's, cc-mijen, sanctie- wet	Fec- eenheid	Totaal begro- ting	Totaal reali- satie
Begroting 2004	43,76	21,25	18,19	0,87	0,57	2,72	1,13	7,64		96,13	
Realisatie 2004	38,85	18,63	16,77	0,50	0,38	3,03	0,48	5,52			84,16
Begroting 2005	39,19	20,80	20,00	2,24	0,55	3,27	3,23	0,76		90,04	
Realisatie 2005	37,01	20,20	22,16	1,93	0,33	2,98	2,63	0,66			87,91
Begroting 2006	39,46	21,17	23,81	2,27	1,02	3,49	3,27	0,76		95,25	
Realisatie 2006	35,82	20,19	24,94	2,42	0,77	2,76	2,85	0,65			90,39
Begroting 2007	38,01	21,96	26,76	2,52	0,88	2,89	3,13	0,63		96,78	
Realisatie 2007	45,23	21,38	25,16	2,62	0,56	2,87	3,73	0,72			102,28
Begroting 2008	39,61	22,23	26,60	2,29	0,90	2,97	3,05	0,62		98,27	
Realisatie 2008	35,04	17,15	20,97	1,77	0,63	2,38	2,83	0,35	0,14		81,24
Begroting 2009	34,81	19,31	22,68	2,09	0,73	2,42	2,66	0,51	1,14	86,34	
Realisatie 2009	38,16	23,71	23,70	2,41	0,83	2,71	2,87	0,26	0,84		95,47

¹⁾ Banken inclusief elektronische geldinstellingen en overige kredietinstellingen (niet banken).

²⁾ Hieronder is opgenomen materieel toezicht op verzekeraars uit hoofde van Pw en vanaf 2006 toezicht op zorgverzekeraars.

Tabel Kosten toezicht per doelgroep

EUR miljoen

	Banken	Pen- sioen- fond- sen	Verze- keraars	Geld trans- actie- kanto- ren	Beleg- gings- instel- lingen	Beleg- gings- onderne- mingen	Trust kan- toren	Casino's, cc-mijen, sanctie- wet	FEC- eenheid	Realisatie 2009	Begroting 2009	Verschil	Realisatie 2008	Realisatie 2007
Uitvoerende activiteiten														
Toetreding	1,12	0,58	0,86	0,31	0,05	0,22	0,46	-	-	3,61	2,98	0,63	3,40	5,10
Lopend toezicht	13,26	7,56	8,53	0,35	0,24	0,71	0,66	0,10	0,61	32,02	29,21	2,80	27,42	42,00
Handhaving	1,12	3,03	0,24	0,32	0,08	0,29	0,23	0,02	-	5,33	1,91	3,42	1,54	2,74
Statistiek	1,45	0,98	0,70	0,17	-	0,13	-	-	-	3,42	3,18	0,24	2,92	1,74
Totaal uitvoerend	16,96	12,14	10,33	1,15	0,37	1,35	1,35	0,11	0,61	44,37	37,28	7,09	35,27	51,58
Toezichtbrede activiteiten														
Kennisopbouw	0,25	0,21	0,12	0,00	-	-	0,00	-	-	0,58	0,94	-0,36	0,90	0,84
Extern beleid en regelgeving	1,74	0,59	1,14	0,01	-	0,01	0,01	0,00	-	3,50	4,19	-0,69	3,56	4,66
Intern beleid	1,01	0,85	0,87	0,02	0,06	0,11	0,01	0,00	-	2,95	3,66	-0,71	2,66	5,16
Juridische activiteiten	3,96	0,51	0,67	0,19	0,04	0,12	0,22	-	0,02	5,72	3,84	1,88	3,81	4,14
Externe communicatie	0,36	0,31	0,31	0,02	0,00	0,01	0,01	0,00	0,00	1,02	1,24	-0,22	0,86	0,72
Grote projecten														
Totaal toezichtbreed	7,31	2,48	3,10	0,24	0,11	0,26	0,26	0,01	0,02	13,77	13,88	-0,11	11,78	15,52
Totaal primaire activiteiten	24,27	14,62	13,43	1,39	0,48	1,61	1,60	0,12	0,63	58,14	51,16	6,98	47,06	67,10
Ondersteunende activiteiten	13,89	9,09	10,27	1,02	0,35	1,10	1,27	0,14	0,21	37,33	35,19	2,14	34,18	35,16
Totaal toezichtkosten	38,16	23,71	23,70	2,41	0,83	2,71	2,87	0,26	0,84	95,47	86,35	9,13	81,24	102,26
Totaal Begroting 2009	34,81	19,31	22,68	2,09	0,73	2,42	2,66	0,51	1,14		86,35			
Verschil	3,35	4,40	1,02	0,32	0,10	0,28	0,21	-0,25	-0,30			9,13		

Tabel Toezichtkosten categoriaal

EUR miljoen

	Banken	Pensioen- fond- sen	Verze- keraars	Geld trans- actie- kanto- ren	Beleg- gings- instel- lingen	Beleg- gings- onderne- mingen	Trust kan- toren	Casino's, cc-mijen, sanctie- wet	FEC- eenheid	Totaal
Reguliere bedrijfskosten										
Personeelskosten	25,38	15,82	17,30	1,74	0,63	2,00	2,14	0,16	0,51	65,68
Andere beheerskosten	10,73	6,58	4,89	0,52	0,15	0,54	0,55	0,08	0,29	24,33
Afschrijvingen	2,52	1,60	1,83	0,20	0,06	0,20	0,22	0,02	0,04	6,68
Overige bedrijfsopbrengsten	-0,22	-0,14	-0,16	-0,02	-0,01	-0,02	-0,02	-0,00	-0,00	-0,59
Geactiveerde kosten	-0,25	-0,16	-0,16	-0,02	-0,00	-0,02	-0,02	-0,00	0,00	-0,63
Totaal	38,16	23,71	23,70	2,41	0,83	2,71	2,87	0,26	0,84	95,47
Fte										
Primaire activiteiten	175,7	104,7	117,1	12,1	4,2	13,3	14,9	0,8	4,0	446,9
Ondersteunende activiteiten	73,2	46,5	53,7	4,8	1,7	5,7	5,9	1,2	1,8	194,4
Totaal fte	248,9	151,2	170,8	16,9	5,9	19,0	20,8	2,0	5,8	641,3

BIJLAGE 4 AFKORTINGENLIJST

AFM:	Autoriteit Financiële Markten
CBb:	College van Beroep voor het bedrijfsleven
CEBS:	Committee for European Banking Supervisors
CEIOPS:	Committee of European Insurance and Occupational Pensions Supervisors
CESR:	Committee of European Securities Regulators
ECB:	Europese Centrale Bank, European Central Bank
ESCB:	Europees Stelsel van Centrale Banken, European System of Central Banks
ESFS:	European System of Financial Supervisors
ESRB:	European Systemic Risk Board
FEC:	Financieel Expertise Centrum
FIRM:	Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode
FTK:	Financieel ToetsingsKader
FSB:	Financial Stability Board
MVO:	Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen
PFG:	Pension Fund Governance
PUO:	Pensioen Uitvoerings Organisaties
QIS:	Quantative Impact Studie
RvC:	Raad van Commissarissen
SPV:	Special Purpose Vehicle
SREP:	Supervisory Review and Evaluation Process
SZW:	Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Wft:	Wet Financieel Toezicht
Wgt:	Wet inzake de geldtransactiekantoren
Wtt:	Wet toezicht trustkantoren
Wwft:	Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme
ZBO:	Zelfstandig BestuursOrgaan

Aan: de Directie en de Raad van Commissarissen van
De Nederlandsche Bank N.V. te Amsterdam

Accountantsverklaring

Deze accountantsverklaring is afgegeven ten behoeve van het Ministerie van Financiën en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Opdracht

Ingevolge uw opdracht hebben wij de bijgevoegde ZBO-verantwoording 2009 van De Nederlandsche Bank N.V. te Amsterdam over het boekjaar 2009 gecontroleerd. De verantwoording is gedateerd op 19 februari 2010. Deze verklaring heeft uitsluitend betrekking op:

- Tabel "Kosten en financiering toezicht" op pagina 5;
- Tabel 4.1 op pagina 43 "Werkelijke kosten 2009 per groep financiële instellingen";
- Tabel 4.2 op pagina 47 "Nacalculatie overheidsbijdrage en bijdrage instellingen over 2009";
- Tabel 4.3 op pagina 48 "Te verrekenen met overheid in 2010";
- Tabel 4.4 op pagina 48 "Te verrekenen met instellingen in 2010";
- Bijlage 3 "Kosten toezicht" op pagina 56 en 57.

De verantwoording is opgesteld onder verantwoordelijkheid van de Directie van de vennootschap. Het is onze verantwoordelijkheid een accountantsverklaring inzake deze verantwoording te verstrekken.

Werkzaamheden

Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht. Volgens deze richtlijnen dient onze controle zodanig te worden gepland en uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de verantwoording geen onjuistheden van materieel belang bevat. Een controle omvat onder meer een onderzoek door middel van deelwaarnemingen van informatie ter onderbouwing van de bedragen en toelichtingen in de verantwoording.

Wij zijn overeengekomen de volgende controlewerkzaamheden te verrichten:

- Controle of de kosten, opbrengsten en voorschotten van het toezicht over het jaar 2009 een getrouw beeld geven.
- Controle of de kosten, opbrengsten en voorschotten van het toezicht over het jaar 2009 in overeenstemming zijn met de Regeling bekostiging financieel toezicht met kenmerk FM 2003-1852 en voldoen aan aanvaardbare bedrijfseconomische grondslagen.

JvH/e0156583

Tevens omvat een controle een beoordeling van de grondslagen kostentoerekening, zoals uiteengezet in Bijlage 2 op de pagina's 52 tot en met 55, die bij het opstellen van de verantwoording zijn toegepast en van belangrijke schattingen die de Directie van de vennootschap daarbij heeft gemaakt, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de verantwoording. Wij zijn van mening dat onze controle een deugdelijke grondslag vormt voor ons oordeel.

Oordeel

Wij zijn van oordeel dat:

- de kosten, opbrengsten en voorschotten van het toezicht over het jaar 2009 een getrouw beeld geven;
- de kosten, opbrengsten en voorschotten van het toezicht over het jaar 2009 in overeenstemming zijn met de Regeling bekostiging financieel toezicht met kenmerk FM 2003-1852 en voldoen aan aanvaardbare bedrijfseconomische grondslagen.

Amsterdam, 26 februari 2010

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

drs. R.A.J. Swaak RA

Aan: de Directie van De Nederlandsche Bank N.V.
Amsterdam

PricewaterhouseCoopers
Accountants N.V.
Thomas R. Malthusstraat 5
1066 JR Amsterdam
Postbus 90357
1006 BJ Amsterdam
Telefoon (020) 568 66 66
Fax (020) 568 68 88
www.pwc.com/nl

Assurancerapport inzake rechtmatigheid ZBO-taken 2009

Afgegeven ten behoeve van het Ministerie van Financiën en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Opdracht

Ingevolge uw opdracht hebben wij de verantwoording inzake de ZBO-taken 2009 van De Nederlandsche Bank N.V. te Amsterdam gecontroleerd. De verantwoording is opgesteld onder verantwoordelijkheid van de Directie van de vennootschap. Het is onze verantwoordelijkheid een assurancerapport inzake de verantwoording te verstrekken.

Bij onze werkzaamheden zijn wij nagegaan of de in de verantwoording opgenomen uitgaven, ontvangsten, kosten en opbrengsten voldoen aan de volgende rechtmatigheidseisen:

- De uitgaven, ontvangsten, kosten en opbrengsten dienen een publiek en maatschappelijk doel (functionaliteits).
- Het is aannemelijk dat de desbetreffende uitgaven, ontvangsten, kosten en opbrengsten ook daadwerkelijk passen binnen dat doel en dat de (tegen)prestatie is verricht (aannemelijkheidseis).

Om de hierboven genoemde eisen te operationaliseren zijn de navolgende criteria gehanteerd:

1. Uitgaven, ontvangsten, kosten en opbrengsten vallen binnen de vastgestelde kaders (aanvaardbaarheid).
2. Uitgaven, ontvangsten, kosten en opbrengsten zijn op de juiste wijze in de financiële administratie gerubriceerd.
3. Binnen de organisatie is adequate functiescheiding voor de behandeling van de uitgaven aanwezig (tussen verbruik, autoriseren, registreren en betalen).
4. Uitgaven, ontvangsten, kosten en opbrengsten zijn conform de van kracht zijnde wettelijke voorschriften.
5. Uitgaven zijn gebaseerd op deugdelijke bewijsstukken waaruit de daadwerkelijke levering van de (tegen)prestatie blijkt.
6. De betalingen zijn gedaan tot het juiste bedrag, op het juiste tijdstip, aan de juiste persoon/instantie en zijn door de juiste (en tot het doen van de uitgaven bevoegde) persoon gedaan.

JvH/e0156583

Deze rapportage bevat de uitkomsten van onze werkzaamheden en is opgesteld ten behoeve van het Ministerie van Financiën en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

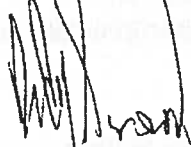
Werkzaamheden

Wij hebben onze werkzaamheden verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder Standaard 3000 "Assuranceopdrachten anders dan opdrachten tot controle of beoordeling van historische financiële informatie". Volgens deze richtlijnen dienen onze werkzaamheden zodanig te worden gepland en uitgevoerd dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de verantwoording geen onjuistheden van materieel belang bevat. Onze werkzaamheden omvatten onder meer een onderzoek door middel van deelwaarnemingen van informatie ter onderbouwing van de bedragen in de verantwoording. Wij zijn van mening dat onze werkzaamheden een deugdelijke grondslag vormen voor ons oordeel.

Oordeel

Wij zijn van oordeel dat de uitgaven, ontvangsten, kosten en opbrengsten in de ZBO-verantwoording 2009 in alle materiële opzichten voldoen aan de hierboven omschreven eisen.

Amsterdam, 26 februari 2010
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

drs. R.A.J. Swaak RA

De Nederlandsche Bank N.V.
T.a.v. de heer drs. H.J. Brouwer
Postbus 98
1000 AB Amsterdam

5 maart 2010

Referentie: JvH/e0156560

Betreft: Verslag van bevindingen inzake doelmatigheid 2009

Geachte heer Brouwer,

In het kader van onze controlewerkzaamheden inzake de jaarrekening 2009 van De Nederlandsche Bank N.V. ('DNB') hebben wij een accountantsverklaring gedateerd 26 februari 2010 afgegeven bij deze jaarrekening. In deze accountantsverklaring is de volgende passage opgenomen inzake doelmatigheid:

"Op grond van de verplichting ingevolge artikel 157 lid 4 Pensioenwet en artikel 1.34 lid 4 Wet financieel toezicht melden wij dat ons niets is gebleken op basis waarvan wij zouden moeten concluderen dat de informatie inzake doelmatigheid zoals opgenomen in hoofdstuk 8 in het jaarverslag niet juist is."

Hierbij tekenen wij aan dat voorgaande passage moet worden gelezen in samenhang met hetgeen de Directie beschrijft inzake doelmatigheid in het jaarverslag in hoofdstuk 8. Conform 2008 heeft de Directie van DNB in dit hoofdstuk beschreven op welke wijze zij invulling geeft aan de interne sturing van de organisatie. Onderdelen hiervan zijn een doelmatige en rechtmatige inzet van middelen.

De belangrijkste karakteristieken van het invulling geven aan de verplichtingen uit hoofde van doelmatigheid door de Directie van DNB zijn:

- een bankbrede rapportage waarvan de toezichtstaken uit hoofde van de Pensioenwet en de Wet financieel toezicht integraal deel van uitmaken;
- het definiëren van doelmatigheid als financiële doelmatigheid;
- de planning en control-cyclus is het centrale instrument om doelmatig werken te sturen en te monitoren;
- gebruikmaken van meerjarencijfersreeksen inclusief de begroting om de ontwikkeling in de tijd rondom doelmatigheid inzichtelijker te maken; dit aangezien harde normen voor doelmatigheid niet voorhanden zijn.

De Nederlandsche Bank N.V.
5 maart 2010
Referentie: JvH/e0156560

Deze benadering van doelmatigheid is op transparante wijze uiteengezet in het jaarverslag. Op grond van onze uitgevoerde werkzaamheden is ons niet gebleken dat hetgeen uiteengezet is inzake doelmatigheid in hoofdstuk 8 van het jaarverslag onjuistheden bevat.

Wij vertrouwen erop u hiermee van dienst te zijn geweest.

Met vriendelijke groet,
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

drs. R.A.J. Swaak RA
partner